

2020-01

þÿ É Â µ⁻ µ ç • » » ± ' 1 0 ì Â æ Í À ç Â Ä ±
þÿ £ µ À Ä µ ¼ ² Á ¹ ± ½ ¬ Ä ç Å 1955

þÿ ± ½ ± ³ ¹ É Ä ± Á ç Í, • 1 0 ç » - Ä Ä ±

þÿ Á ì ³ Á ± ¼ ¼ ± ™ Ä Ä ç Á ¬ ± Â, £ Ç ç » ® • Á ¹ Ä Ä • ¼ î ½ ¥ ³ µ ¬ ± Â, ± ½ µ À ¹ Ä Ä ® ¼ ¹ ç • µ ¬ Ä ç »

<http://hdl.handle.net/11728/11631>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

**«ΠΩΣ ΕΙΔΕ Ο ΕΛΛΑΔΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΑ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΑΝΑ ΤΟΥ 1955»**

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΟΥ ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ / 2020

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

**«ΠΩΣ ΕΙΔΕ Ο ΕΛΛΑΔΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΑ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΑΝΑ ΤΟΥ 1955»**

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο
τμήμα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας στο
Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου**

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΟΥ ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ / 2020

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Νικολέττα Παναγιώταρου, 2020

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Νικολέττα Παναγιώταρου

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής:

«Πώς είδε ο ελλαδικός τύπος τα Σεπτεμβριανά του 1955»

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις..... από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος)

.....

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

.....

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

.....

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η **Νικολέττα Παναγιώταρου**, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «**Πως είδε ο ελλαδικός τύπος τα Σεπτεμβριανά του 1955**», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ως προς το θέμα της η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να καλύψει τα γεγονότα των Σεπτεμβριανών, με τον τρόπο που τα αντιμετώπισε ο ελλαδικός τύπος της εποχής. Με τον όρο Σεπτεμβριανά εννοούμε το πογκρόμ που εξαπέλυσε το αφιονισμένο τούρκικο πλήθος εναντίον της ελληνικής μειονότητας της Κωνσταντινούπολης το βράδυ της 6^{ης}/7^{ης} Σεπτέμβρη του '55. Θα επιχειρήσουμε λοιπόν να ξετυλίξουμε αιτίες την εκδήλωση και εξέλιξη αυτών των επεισοδίων, που εντάσσονται στο μακρύ κατάλογο διώξεων όσων φρονούσαν ότι ο ελληνισμός της Πόλης αποτελούσε κίνδυνο για την επιβίωση αλλά και την ακεραιότητα του τουρκικού κράτους. Όσον αφορά στο πολιτικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονταν αυτό ήταν η αυτοδιάθεση της Κύπρου και την ένωση της με την Ελλάδα. Μέσω της μελέτης του αρχειακού μας υλικού τη συγκεκριμένη περίοδο θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε πως τα Σεπτεμβριανά δεν πρέπει να τα αντιληφθούμε ως κατ' εξαίρεση συμβάν, ένα μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά συνδέεται με τις αντιλήψεις του νεοτουρκισμού. Θα επιχειρηθεί μελέτη για να αναδειχτούν οι πρωταγωνιστές αυτής της τραγικής σελίδας της ιστορίας αλλά και η θέση των χωρών Η.Π.Α και Βρετανίας που φαίνεται πως η πολιτική τους στην ευρύτερη πολιτική είχε ως βασικό στήριγμα την Τουρκία.

Οι εφημερίδες που ερευνήθηκαν και αξιολογήθηκαν καλύπτουν όλο το πολιτικό φάσμα της περιόδου. Έτσι για παράδειγμα, *Ακρόπολις*, *Απογευματινή*, *Βραδυνή*, *Εστία* και *Καθημερινή* καλύπτουν όλες τις αποχρώσεις του συντηρητικού. *Το Βήμα*, *Έθνος*, *Τα Νέα* μας δίνουν μια εικόνα του κεντρώου χώρου. Μοναδική εκπρόσωπος της αριστεράς κατά την υπό εξέταση περίοδο είναι η *Αυγή*, η οποία και απηχεί τις απόψεις του νόμιμου πολιτικού της φορέα, της Ε.Δ.Α. Η παρουσίαση κρίθηκε σκόπιμο να εξετάσει τις εξής θεματικές ενότητες: παρουσίαση των γεγονότων, σχολιασμός των γεγονότων, ελληνοτουρκική φιλία, κυβερνητική στάση και αντιπολιτευτική πρακτική, ερμηνεία της στάσης που κρατούν οι συμμαχικές εντός του

πλαίσιου του Ν.Α.Τ.Ο. χώρες της Μ. Βρετανίας και των Η.Π.Α, εξελίξεις στο κυπριακό αλλά και προτάσεις για την ακολουθητέα εξωτερική πολιτική της χώρας από εκεί και έπειτα.

Λέξεις-κλειδιά: Σεπτεμβριανά, ελλαδικός τύπος, Κωνσταντινούπολη, Ελλάδα, Κυπριακό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ.....	5
Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΦΙΛΙΑ.....	13
Η ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	23
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΑΝΑ ΚΑΙ ΚΥΠΡΙΑΚΟ.....	32
Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ.....	34
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	43
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	45
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	51

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Ήμουν 9 χρονών παιδί τότε. Μόλις είχαμε βγει από έναν κινηματογράφο που υπήρχε κοντά στο ελληνικό προξενείο. Είδαμε το στενό «κομμένο» από φαντάρους και πίσω τους διακρίναμε ένα φανατισμένο όχλο, ο οποίος κραδαίνοντας λοστούς και δοκάρια φώναζε «σπαστέ, γκρεμίστε, είναι γκιαούρηδες». Αφήσαμε το ανθοπωλείο του πατέρα μου στους υπαλλήλους και πήγαμε στο σπίτι μας. Ολόκληρη τη νύχτα είχαμε κλειδαμπαρωθεί και ακούγαμε το πλήθος που κατέστρεφε οτιδήποτε ελληνικό έβρισκε. Το επόμενο πρωί μαζί με τον πατέρα μου και έναν ξένο διπλωμάτη-οικογενειακό φίλο πήγαμε στο μαγαζί. Όλα κατεστραμμένα. Δεν υπήρχε τίποτα όρθιο. Απελπισμένοι κατευθυνθήκαμε προς το νεκροταφείο, στο Σισλί. Τα είχαν σπάσει όλα. Όπου υπήρχε σταυρός. Φέρετρα είχαν πεταχτεί έξω. Ακόμη και τα οστεοφυλάκια είχαν ανοίξει. Σκηνές τρόμου που ποτέ δε θα ξεχάσω».¹

Θεόφιλος Λυγκούρης

(Αρχείο Συλλόγου Κωνσταντινουπολιτών)

Η παραπάνω μαρτυρία αποτελεί μία από τις πολλές εξιστορήσεις των θλιβερών γεγονότων και αναμνήσεων των Ρωμιών της Πόλης, των ημερών αγωνίας, φόβου και τρομοκρατίας που υπέστησαν το Σεπτέμβρη του 1955.

Τα γεγονότα της 6^{ης} προς 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1955 αποτέλεσαν την πρώτη σοβαρή πολεμική δοκιμασία στις σχέσεις των 2 χωρών, Ελλάδας και Τουρκίας. Λίγο πριν τη περίφημη Τριμερή διάσκεψη του Λονδίνου, στις 24 Αυγούστου 1955, ο Adnan Menderes επιχείρησε με δηλώσεις του να προειδοποιήσει *urbi et orbi* κι να προδιαγράψει το τι θα επακολουθούσε αν υπήρξε η παραμικρή αλλαγή στο καθεστώς της Κύπρου.

Οι εξελίξεις υπήρξαν ραγδαίες. Κατά τη διάρκεια της διάσκεψης και έχοντας υιοθετήσει πλήρως το πνεύμα των δηλώσεων της 24^{ης}

¹ Σεπτεμβριανά 1955: Η νύχτα των Κρυστάλλων του Ελληνισμού της Πόλης, β έκδοση, εκδόσεις Τσουκάτου, Αθήνα 1999, σελ

Αυγούστου του Menderes, ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Zorlu, ισχυρίστηκε ότι κάθε μεταβολή του καθεστώτος της Κύπρου θα σήμανε αναθεώρηση της συνθήκης της Λοζάνης. Το νησί ήταν ζωτικής σημασίας για την Άγκυρα και η τουρκική πλευρά ανυποχώρητη στις θέσεις της. Η διάσκεψη οδηγήθηκε σε ναυάγιο, οι εργασίες διακόπηκαν² για να επαναληφθούν στις 6 Σεπτεμβρίου οπότε ο Macmillan μίλησε και πάλι επαναλαμβάνοντας και συγκεκριμενοποιώντας τις προτάσεις του περί «μελλοντικής αυτοδιάθεσης»³. Την ίδια μέρα ξέσπασαν οι ταραχές στην Κωνσταντινούπολη.

Δε θα ήταν υπερβολή να πούμε πως ο Ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης το 1955 ανθούσε. Η άνθηση αυτή βέβαια θα αποτελούσε και το κύκνειο άσμα της. Οι αντιμειονοτικές συμπεριφορές οπωσδήποτε συνδέονται με τον παραδοσιακό τουρκικό εθνικισμό και αποτελούν επικαιροποίηση παλαιότερων πρακτικών. Ας μην ξεχνάμε το πλήγμα που δέχθηκε η ελληνική μειονότητα το 1942 με την επιβολή του «έκτακτου φόρου επί της περιουσίας»(varlik vergisi). Μετά το τέλος του πολέμου, η προσέγγιση των 2 χωρών είχε θετικό πρόσημο για τους Κωνσταντινουπολίτες, με επιστέγασμα το 1948 την εκλογή του Αθναγόρα ως οικουμενικού πατριάρχη. Ο τελευταίος ήταν πρόσωπο που έχαιρε κοινής αποδοχής⁴. Η κατάσταση αυτή διήρκησε ως τα τέλη του 1954. Στη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία η τουρκική πλευρά θα λειτουργήσει εκβιαστικά εναντίον της Ελλάδας στο πλαίσιο της αντιπαράθεσης για το κυπριακό. Το εφεύρημα ότι το Κυπριακό ζήτημα(του οποίου η απαρχή πρέπει να τοποθετηθεί 1 ή 2 χρόνια πριν) ήταν ο βασικός μοχλός που ανακίνησε τις φοβερές ταραχές δεν ευσταθεί. Στην προαναφερθείσα ομιλία του Menderes είχαν επαναληφθεί τα σχέδια γενικής σφαγής των Τουρκοκυπρίων.

Το απόγευμα της 6^{ης} Σεπτεμβρίου το παράρτημα της φιλοκυβερνητικής εφημερίδας Instabul Ekspres θα είναι το σπίρτο

² Δ. Μιχαλόπουλος, Ελλάδα και Τουρκία 1950-1959, Η χαμένη προσέγγιση, εκδ. Ροές, σελ 76

³ Ο.π. σελ 77

⁴ Α. Κύρου, Όνειρα και πραγματικότητας. Χρόνια διπλωματικής ζωής, 1923-1953(Αθήνα 1972) σελ 303-304

που θα ανάψει τη φωτιά: η είδηση της ρίψης βόμβας στον περίβολο του τουρκικού προξενείου στη Θεσσαλονίκη, της οποίας η έκρηξη έγινε στον κήπο αυτού του τελευταίου, μπροστά στο σπίτι που γεννήθηκε ο Κεμαλ⁵. Η είδηση μεταδίδεται ταυτόχρονα από τους τουρκικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς. Τη διαδήλωση στην Κωνσταντινούπολη την ξεκίνησε φαινομενικά η οργάνωση «Η Κύπρος είναι τουρκική»(Kıbrıs Türktür), η οποία είχε ιδρυθεί για να διαφωτίσει την εγχώρια και διεθνή κοινή γνώμη για τον τουρκικό χαρακτήρα του πράσινου νησιού⁶. Στην πραγματικότητα όμως καθοδηγήθηκε από το τουρκικό βαθύ κράτος(derin devlet)⁷, με πλήθος εξαγριωμένων Τούρκων το μεγαλύτερο μέρος του οποίου αποτελούσε το ταραχώδες λούμπεν προλεταριάτο της Κωνσταντινούπολης, μια μάζα πάμφτωχων ανθρώπων που είχαν συρρεύσει από τη μικρασιατική ενδοχώρα στην παλιά αυτοκρατορική πρωτεύουσα⁸. Υπολογίζεται περίπου πως ήταν 100.000 άτομα που κατέστρεψαν, λεηλάτησαν οικίες, καταστήματα, σχολεία, εκκλησίες και κοιμητήρια μη μουσουλμάνων. Ασφαλώς και δεν επρόκειτο περί αυθόρμητων εκδηλώσεων: την προηγούμενη κιόλας νύχτα είχαν σημειωθεί με κόκκινο σταυρό ή τα γράμματα GRM(gayrimüslim Rum δηλ. μη μουσουλμάνος Έλληνας) τα σπίτια αλλά και τα εμπορικά καταστήματα των Ελλήνων ομογενών. Το μένος των εξαγριωμένου όχλου ήταν τόσο που Τούρκος συγγραφέας σε εφημερίδα της εποχής παρουσίασε τη νύχτα της 6^{ης} Σεπτεμβρίου με αυτήν του Αγίου Βαρθολομαίου.⁹

Οι πράξεις καταστροφής έγιναν από οργανωμένες ομάδες των 20-30 ατόμων που χωρίζονταν σε υποκινητές, αρχηγούς και καταστροφείς.. Στην πλειοψηφία τους ήταν εξοπλισμένοι με τουρκικές σημαίες, ανδριάντες και πορτραίτα του Αττατουρκ και του Τζελάλ Μπαγιάρ. Για να ξεσηκώσουν το λαό χρησιμοποίησαν το Κυπριακό¹⁰, με συνθήματα όπως «θάνατος στο Μακάριο», «Η Κύπρος είναι

⁵ Μέγα Α. Ρευμιώτη, Η συρρίκνωση του Ελληνισμού,(Κομοτηνή, 1984)σελ 21

⁶ Ν.Σαρρή, Η άλλη πλευρά, τομος β,σελ 66

⁷ Α. Συρίγος, Ελληνοτουρκικές σχέσεις,εκδ. Πατάκη, σελ133

⁸ Ν.Σαρρή,ο.π σε 56-58

⁹ Θέματα Ιστορίας, Β Λυκείου, ΟΕΒΔ, σελ 113

¹⁰ Ντιλέκ Γκιουβέν, Εθνικισμός, κοινωνικές μεταβολές και μειονότητες, Τα επεισόδια εναντίον των μη μουσουλμάνων της Τουρκίας(6/7 Σεπτεμβρίου 1955),εκδ. βιβλιοπωλείον της Εστίας, σελ 32

τουρκική». Παράλληλα, παρότρυναν τους άντρες που κάθονταν στα καφενεία να πάρει μέρος στα γεγονότα το θρησκευτικό φανατισμό και την αντιπάθεια προς τους Έλληνες: «Εξολοθρεύστε τους άπιστους! Κερδίζουν δεκάδες χιλιάδες λίρες και πουλάνε φτηνά πράγματα για πολλά λεφτά!»¹¹

Αξιοσημείωτη υπήρξε και η ανοχή, η απάθεια αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις η ενίσχυση που επέδειξαν οι δυνάμεις της Τάξης απέναντι στο έργο των ταραξιών.

Οι ταραχές δεν είχαν ξεκάθαρα ανθελληνικό χαρακτήρα αλλά στρέφονταν και κατά των Εβραίων και των υπολοίπων μη μουσουλμανικών μειονοτήτων. Οι ταραχές στην Σμύρνη άρχισαν λίγες ώρες αργότερα μετά το «ξέσπασμα» στην Κωνσταντινούπολη, περίπου με τον ίδιο τρόπο. Μετά την είδηση από την τοπική εφημερίδα *Halkin Sesî* σχετικά με τη βόμβα στο σπίτι του «πατέρα των Τούρκων», μέλη της οργάνωσης «η Κύπρος είναι Τουρκική» παρακίνησε μια μερίδα αργόσχολων να κάψουν την ελληνική σημαία, που κυμάτιζε σε διεθνή έκθεση, στην κεντρική πλατεία της πόλης. Το βράδυ ολόκληρο πλήθος πια εισέβαλε στο χώρο της έκθεσης λεηλάτησε και έκαψε το ελληνικό περίπτερο. Ίδια τύχη επεφύλαξαν στην ελληνική εκκλησία, το κτήριο του Γενικού Προξενείου καθώς και σε καταστήματα λιγοστών Ελλήνων που είχαν απομείνει στην «πρωτεύουσα της Ιωνίας».

Για να σταματήσουν εντελώς οι ταραχές σε Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη χρειάστηκε να κηρυχτεί ο στρατιωτικός νόμος.

Οι ζημιές υπήρξαν τεράστιες. Για το μέγεθος της καταστροφής αλλά και την δραματική ανασύσταση των γεγονότων του πογκρόμ θα γίνει λόγος στο επόμενο κεφάλαιο, μέσα από τα αφιερώματα του ελλαδικού τύπου της εποχής.

¹¹ Ο.π. σελ 33

Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Πώς άραγε αντιμετώπισε ο Τύπος της εποχής τα γεγονότα της νύχτας των Κρυστάλλων της 6^{ης} προς 7^{ης} Σεπτεμβρίου; Ποια ήταν τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων για τα απίστευτα και τραγικά γεγονότα; Σε ποια κατεύθυνση κινήθηκαν οι εφημερίδες που κάλυπταν όλες τις αποχρώσεις του συντηρητικού, αυτές που έδιναν την εικόνα του κεντρώου χώρου ή η μοναδική εκπρόσωπος της αριστερίζουσας έκφανσης, όπως η *Αυγή*;

Τα χρονικά πλαίσια, εντός των οποίων θα επιχειρηθεί να δοθεί απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα, είναι η κυκλοφορία της σχετικής αρθρογραφίας από την 6^η Σεπτεμβρίου έως την 22^η του ίδιου μήνα, καθώς είναι η επόμενη μέρα μετά την απόρριψη από τον ΟΗΕ του ελληνικού αιτήματος να συζητηθεί το φλέγον θέμα του Κυπριακού στην ημερήσια διάταξη της Γενικής Συνέλευσης. Η άρνηση αυτή θα καθορίσει και την μετατόπιση του δημοσιογραφικού ενδιαφέροντος προς το γεγονός με το οποίο συνδέθηκαν τα Σεπτεμβριανά, το Κυπριακό.

Ενώ το τουρκικό πογκρόμ κατά του ελληνικού στοιχείου στην άλλη πλευρά του Αιγαίου έχει ξεσπάσει με ανεξέλεγκτες διαστάσεις, κάποια φύλλα προλαβαίνουν την τελευταία στιγμή να συμπεριλάβουν ως έκτακτη επικαιρότητα τις πρώτες αναφορές. Την επόμενη, όμως, τα νέα κυριαρχούν στους κεντρικούς τους τίτλους.

Ήδη, από την προηγούμενη μέρα, το πρωτοσέλιδο της *Απογευματινής* εξέφραζε φόβους, μετά την έκρηξη στο σπίτι του Κεμάλ στη Θεσσαλονίκη πως το γεγονός είναι η αποκορύφωση της προσπάθειας των Άγγλων για κατάπνιξη του κυπριακού ζητήματος και εκφράζει τη βεβαιότητα πως πράκτορες των τελευταίων τοποθέτησαν το καψύλλιο στο τουρκικό προξενείο της Θεσσαλονίκης, προκειμένου να προκαλέσουν οξεία διένεξη μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας.

Την Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου, γράφει η *Απογευματινή*¹²: «*Επυρπολήθη το Πατριαρχείο: Χθες οι Έλληνες ξανάζησαν τον φοβερόν εφιάλτην*

¹² Απογευματινή, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

της τουρκικής αγριότητας.» Περιγράφει με ποιον τρόπο διάφορα ταραχοποιά στοιχεία κρατώντας σιδερένιους λοστούς πρωτοστατούσαν στις λεηλασίες και τις πυρπολήσεις, ενώ γυναίκα με υστερικές κραυγές διέγειραν τα κτηνώδη ένστικτα του πλήθους και το προέτρεπαν σε καταστροφές. Δεν έλειψαν και οι υβριστικοί χαρακτηρισμοί κατά του Παπάγου και του Πατριάρχη, αν και το Πατριαρχείο φρουρείτο από το ιππικό και την αστυνομία(παρακάτω θα εξηγήσουμε γιατί). Και διερωτάται στο τέλος ο δημοσιογράφος αν η υπόθεση του τουρκικού προξενείου Θεσσαλονίκης σκηνοθετήθηκε από τους ίδιους τους Τούρκους.

Στο οπισθόφυλλο η ίδια εφημερίδα κάνει εκτενή αναφορά στα τραγικά γεγονότα, αλλά στο άρθρο «εις τας κτηνωδίας και τας χυδαιότητας», τονίζεται ότι η ελληνική κυβέρνηση πρέπει να αποφύγει τάσεις ρεβανσισμού εις βάρος της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης ενώ σε άλλο άρθρο μετά τους βανδαλισμούς υπάρχει άλλο άρθρο για τα έκτακτα μέτρα ασφαλείας σε όλη την χώρα προς αποφυγή επεισοδίων. Η περιφρούρηση των προξενείων και πρεσβειών Βρετανίας και Τουρκίας αποβλέπουν στο να παρεμποδίσουν τους ξένους πράκτορας να προβούν σε ενέργειες σαν της Θεσσαλονίκης. Σε άλλο σημείο αναφέρεται πως αποβλέπουν στην αποσόβηση παντός ενδεχομένου έκτροπου εις βάρος Τούρκων και Άγγλων υπηκόων αλλά κυρίως κατατείνουν στο να καταστήσουν ανίκανους τους ξένους πράκτορες που θα ήθελαν να συνωμοτήσουν με έκνομες και εγκληματικές ενέργειες εις βάρος της Ελλάδας.

Και η *Ακρόπολις*¹³ στον κεντρικό της τίτλο αναφέρεται στα συγκλονιστικά γεγονότα που προκάλεσε ο «μαινόμενος όχλος» κατά του ελληνικού στοιχείου. Εκφράζεται όμως και μια δυσαρέσκεια από την δεξιού χώρου εφημερίδα για το ρόλο της Αγγλίας: η είδηση ότι το αγγλικό ναυαρχείο έστειλε αεροπλανοφόρο και 4 βρετανικά πολεμικά σκάφη στην Κύπρο, προς ενίσχυση της εκεί αγγλικής φρουράς, καθιστά εμφανή την σκευωρία Λονδίνου-Άγκυρας στη τριμερή διάσκεψη.

¹³ Ακρόπολις, Τετάρτη 12 Σεπτεμβρίου 1955

Στους ίδιους τόνους το *Βήμα*¹⁴ γράφει στην πρώτη του σελίδα ότι υπό την έξαλλη προτροπή του Ζορλού και του τουρκικού τύπου έγιναν οι λεηλασίες και ότι ο τουρκικός όχλος καταστρέφει ανενόχλητος...

Και τα *Νέα*, μια εφημερίδα που όπως και το *Βήμα* κινούνται στον κεντρώο πολιτικό χώρο θεωρεί πως η νύχτα τρόμου που έζησαν οι ομογενείς είναι «τα απαίσια αποτελέσματα της αγγλοτουρκικής ανθελληνικής εκστρατείας» ενώ η αντιπάθεια προς την Αγγλία διαφαίνεται και από το γεγονός ότι οι Άγγλοι μεταφέρουν τον δαυλό πυρκαγιάς στην Κύπρο¹⁵.

Η *Ελευθερία*¹⁶ περιγράφει την Κωνσταντινούπολη ως μια νεκρή πόλη, με 300 τραυματίες και ανυπολόγιστες καταστροφές, με χαρακτήρα οργανωμένης επιδρομής, με τους γέροντες να κλαίνε στα πεζοδρόμια των ερειπωμένων τους περιουσιών, την περίφημη λεωφόρο του Ιστικλάλ γεμάτη με κατεστραμμένα εμπορεύματα και γενικότερα την τραγική θέση στην οποία είχαν περιέλθει οι Έλληνες της Πόλης. Οι οχλοκρατικές εκδηλώσεις έγιναν αφότου είχαν επισημανθεί και καταγραφεί οι ελληνικές περιουσίες, με την αστυνομία να μένει αμέτοχη.

Η *Αυγή*¹⁷ αναφέρεται στους χιλιάδες Τούρκους διαδηλωτές που έσπασαν τα ελληνικά καταστήματα, λεηλάτησαν τις περιουσίες τους στην Κωνσταντινούπολη αλλά και στα επεισόδια στη Σμύρνη. Έκδηλος είναι ο φόβος για μεγαλύτερα επεισόδια ενώ εκφράζονται και οι πρώτες μομφές κατά των Βρετανών οι οποίοι έχουν στήσει «χιτλερικά» μπλόκα στην Κύπρο.

Στο ίδιο κλίμα αγανάκτησης κινούνται και τα δημοσιεύματα των επόμενων ημερών. Στο πρωτοσέλιδο της *Βραδυνής* της 8^{ης} Σεπτεμβρίου περιγράφεται η νύχτα τρόμου και φρίκης που έζησαν στην έδρα του στρατηγείου του ΝΑΤΟ, που αφού έσπασαν και κατέστρεψαν τα πάντα, στο τέλος τα αποτελείωσαν βάζοντας φωτιά...

¹⁴ Το Βήμα, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

¹⁵ Τα Νέα, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

¹⁶ Ελευθερία, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

¹⁷ Η Αυγή, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

Με μάτια κατακόκκινα από την αϋπνία και τα δάκρυα, οι γυναίκες των αξιωματικών ανιστορούν τη φρικτή τραγωδία που βίωσαν¹⁸.

Την επόμενη μέρα στο πρωτοσέλιδο της η εφημερίδα εκφράζει φόβους για επανάληψη των αγριοτήτων του τουρκικού όχλου. Ο ρεπόρτερ της εφημερίδας μόλις έχει φτάσει στην Κωνσταντινούπολη και μέχρι να στείλει την πρώτη ανταπόκριση του ο τίτλος υποστηρίζει πως η επίθεση ήταν προσχεδιασμένη οι δε ηγέτες των τρομοκρατών γνώριζαν που έμεναν οι ελληνικές οικογένειες. Οι εικόνες είναι γλαφυρές : Οι τούρκοι έσυραν στους δρόμους τα γυναικόπαιδα, τα ξυλοκοπούσαν και λεηλατούσαν τα σπίτια. Κάποια Ελληνίδα ζητούσε γονυπετής να της δώσουν το παιδί της που της άρπαξαν από τη αγκαλιά της. Η «επέμβαση» χαρακτηριζόταν από το σύνθημα «Γιαβας-Γιαβάς». Το πρωτοσέλιδο συνοδεύουν εικόνες συγκινησιακά φορτισμένες μητέρων που σφίγγουν με πρόσωπα σφιγμένα από την αγωνία τα παιδιά τους στην αγκαλιά τους¹⁹.

Χαρακτηριστικό των κινήτρων του τουρκικού μένους κατά των ομογενών της Πόλης είναι το άρθρο στο πρωτοσέλιδο της *Απογευματινής* 10^{ης} Σεπτεμβρίου με τίτλο «*Τα παπούτσια*». Σύμφωνα με τον Β. Τσιμπίδαρο, ανταποκριτή της εφημερίδας στον τόπο των φρικαλεοτήτων στην κεντρική οδό το Πέραν, είναι διεσπαρμένα χιλιάδες παλαιά παπούτσια τα οποία οι διαδηλωτές εγκατέλειψαν για να φορέσουν καινούρια, τα οποία λεηλάτησαν από τα ελληνικά καταστήματα. Και διερωτάται ο αρθρογράφος, με μπόλικη δόση ειρωνείας, θα μπορούσε να προσθέσει κάποιος, για το ηθικό περιεχόμενο των εκδηλώσεων του όχλου: «*Συνεγκινήθη, λέγουν, ο τουρκικός λαός από την πληροφορία ότι δήθεν κατεστράφη η εν Θεσσαλονίκη οικία του Κεμάλ. Έχασε τα λογικά του και υπό το κράτος ιεράς συγκινήσεως εκάθησεν ωραία ωραία εις το πεζοδρόμιον και άλλαζε παπούτσια πετώντας τα παλαιά και παίρνοντας καινούρια από τα λεηλατούμενα ελληνικά καταστήματα. Υπάρχει καμία αμφιβολία ότι ο κινηθείς εναντίον του ελληνικού στοιχείου όχλος είχε ευγενή κριτήρια;*»

¹⁸ Η Βραδυνή, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

¹⁹ Η Βραδυνή 9 Σεπτεμβρίου 1955

Είναι χαρακτηριστικό των συνειρμών που ξυπνούν τα γεγονότα το ότι κάποιες εφημερίδες συγκρίνουν τα γεγονότα με αυτά της καταστροφής της Σμύρνης το 1922. Το Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου σε κίτρινο φόντο στην πρώτη σελίδα η *Απογευματινή* αναγγέλλει από Δευτέρα στην *Απογευματινή* θα υπάρχει ένα ιστορικό ρεπορτάζ μεγάλης επικαιρότητας ύστερα από τα προχθεσινά γεγονότα της Τουρκίας: Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ της Σμύρνης το 1922. Το ξερίζωμα δια πυρός και σιδήρου του μικρασιατικού ελληνισμού από τις προαιώνιες εστίες του (...). Καθίσταται φανερό πως οι συνειρμοί ξυπνούν μνήμες γεγονότων ενός άλλου Σεπτεμβρίου που αποδείχθηκε ολέθριος για τους Έλληνες της Σμύρνης²⁰. Όσον αφορά στο εξώφυλλο της ίδιας εφημερίδας και μέρας τονίζεται με πηχυαίο τίτλο πως ο κλήρος ήταν ένας από τους βασικούς στόχους των Τούρκων κανίβαλων²¹. Εδώ αξίζει να αναφέρουμε ένα χαρακτηριστικό περιστατικό που αφηγείται ο απεσταλμένος της εφημερίδας Β. Τσιμπίδαρος ότι τα αφιονισμένα πλήθη έκλεισαν σε φέρετρο Έλληνα ιερέα ζωντανό κι τον πέταξαν στο Βόσπορο²²! Οι δε ζημιές ανέρχονται στα 5000εκ. δολάρια, ενώ αμερικάνος δημοσιογράφος δηλώνει πως κατάσχονται οι φωτογραφίες για να μη δει ο κόσμος τη βαρβαρότητα της σουλτανικής Τουρκίας. Γλαφυρή και η αφήγηση ενός Έλληνα καπετάνιου που κατόρθωσε να σώσει το πλοίο του. Στο ίδιο μήκος με τις άνωθεν αναφορές στη μικρασιατική καταστροφή και η *Αυγή*²³ επιχειρεί στο κύριο άρθρο της να παρομοιάσει τα επεισόδια με εκείνα του Σεπτεμβρίου του 22.

Συνεχίζονται οι αναφορές στα επεισόδια παρά την λήψη στρατιωτικών μέτρων. Στο οπισθόφυλλο της *Απογευματινής* της 10^{ης} Σεπτεμβρίου φαίνεται πως οι φρικαλεότητες των Τούρκων αποκαλύπτονται συνεχώς. Η Αγγλική εφημερίδα *Τάιμς* ομολογεί ότι οι « διαδηλωταί ενήργουν εκτελούντες διαταγάς ». Οι ΗΠΑ όπως φαίνεται σε άλλο σημείο του οπισθόφυλλου εξαίρει την ελληνική μετριοπαθή στάση της Ελλάδας ενώ θεωρείται βέβαιη η διαμεσολάβηση της Γιουγκοσλαβίας.

²⁰ *Απογευματινή* 10 Σεπτεμβρίου 1955

²¹ Ο.π.

²² Ο.π.

²³ *Αυγή*, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

Με τα μελανότερα χρώματα περιγράφονται τα επεισόδια της εφιαλτικής νύχτας αλλά και η ατμόσφαιρα τρόμου που επικρατεί παντού και στο πρωτοσέλιδο της Ακρόπολης την 8^η του ίδιου μήνα. Μάλιστα, η εφημερίδα δείχνει και την κατάπληξη της σχετικά με την απόδοση ευθυνών στους κομμουνιστές εκ μέρους της Άγκυρας (πολύ λογικά, θα προσθέταμε, αφού οι ίδιοι οι Τούρκοι επαίρονταν ότι έχουν αποδιώξει τον κομμουνιστικό κίνδυνο από δεκαετίας). Ο ίδιος ο Ζορλού άλλωστε, σύμφωνα με την εφημερίδα, θεωρεί τους Έλληνες υπεύθυνους! Καθίσταται επίσης φανερό από άλλο ρεπορτάζ ότι οι βανδαλισμοί έλαβαν χώρα σε συνεργασία με τις επίσημες αρχές²⁴. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η είδηση ότι τα προσχεδιασμένα επεισόδια στη Σμύρνη έγιναν υπό τη καθοδήγηση τουρκικού αγήματος.

Η εφημερίδα *Εμπρός* στις 7/9 στο άρθρο με τίτλο «Το αίσχος ενός έθνους» με πλήθος φωτογραφιών αλλά και εκτενές ρεπορτάζ περιγράφει το κάψιμο των ιερών, την πυρπόληση εκκλησιών, τη σύληση των τάφων, τη λεηλασία των καταστημάτων και οικιών, τις δολοφονίες και τους βιασμούς²⁵.

Και η *Βραδυνή* μας δίνει εικόνες καταστροφής και ερήμωσης: οι τουρκικές ορδές με ρόπαλα και μαχαίρια έσκιζαν τα πουκάμισα των Ελλήνων, τους αφαιρούσαν τα παπούτσια υποχρεώνοντας τους να πατούν ξυπόλητοι πάνω στα σπασμένα γυαλιά με «κτηνώδη πρωτογονισμό» ποδοπατούσαν ιερά σκευή και άμφια και ασχημονούσαν πάνω στις ιερές τράπεζες. Ένας Έλληνας που φώναξε «Η Κύπρος είναι ελληνική» πολτοποιήθηκε από τον όχλο των νεοβανδάλων.²⁶

Τη Δευτέρα 12 Σεπτεμβρίου, στην εφημερίδα *Απογευματινή* δεσπόζει μια φωτογραφία από την καταστροφή της Σμύρνης του 22 αλλά και μια που αποτυπώνει τον τουρκικό φανατισμό των ημερών²⁷. Όλο το πρωτοσέλιδο είναι αφιερωμένο και εμπνευσμένο από τα

²⁴ Η Ακρόπολις, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

²⁵ *Εμπρός*, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

²⁶ *Βραδυνή*, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955

²⁷ *Απογευματινή*, Δευτέρα 12 Σεπτεμβρίου 1955

Σεπτεμβριανά: Από τη μια το αφιέρωμα στην καταστροφή της Σμύρνης, από την άλλη η περιγραφή με τα μελανότερα χρώματα «της τουρκικής θηριωδίας κατά της ελληνικής εκκλησίας» και των βασάνων των ιερέων. Ο τίτλος αναφέρεται και στο πως βλέπουν οι ξένοι ανταποκριτές τα γεγονότα («είναι ακόμη αναστατωμένοι») ενώ οι αστυνομικοί της Ιντερπόλ ευρισκόμενοι στην Κωνσταντινούπολη χαρακτήρισαν τις ωμότητες των Τούρκων κατά των Ελλήνων ως το μεγαλύτερο έγκλημα του 55. Σε αυτό το συγκινησιακά φορτισμένο εξώφυλλο, προστίθεται και ένα χρονογράφημα, του Α. Σακελλαρίου με κάποιες νότες ευθυμίας. Ο τίτλος Παπουτσοπατριωτισμός» και πηγή έμπνευσης το φαινόμενο αρπαγής παπουτσιών, κατά τη διάρκεια των λεηλασιών, που άλλωστε παρακολουθήσαμε και παραπάνω. (...) Πρέπει λοιπόν να ομολογήσωμεν ότι αυτός ο παπουτσοπατριωτισμός των τεως φίλων μας είμαι αρκετά πρωτότυπος αλλά και συγκινητικά φιλλελληνικός. Δε θέλησαν δηλαδή να γράψουν στα παλιά τους τα παπούτσια της την ελληνοτουρκικήν φιλίαν. Προτίμησαν να την γράψουν σε καινούρια! Επειδή όμως δεν είχαν καινούρια, χυμήζανε με τον έξαλλο ενθουσιασμό ου τους υπαγόρευε η ιπποτική τους σκέψις και σπάσανε τις βιτρίνες των ελληνικών καταστημάτων για να αρπάξουν τα καινούρια που τους χρειάστηκαν(...) τώρα βέβαια οι τέως φίλοι μας εξέφρασαν την λύπην τους όπως μας πληροφορούν οι σχετικές ανταποκρίσεις των εφημερίδων. Μόνο που οι ανταποκριτές δεν μας διευκρινίζουν για ποιο ακριβώς ζήτημα λυπήθηκαν οι Τούρκοι. Επειδή οι έξαλλοι διαδηλωταί άρπαζαν ο,τι άρπαζαν; Η επειδή δεν πρόλαβαν να αρπάξουν κι άλλα; Ολούρμ;»

Όσον αφορά το φύλλο της 13^{ης} Σεπτεμβρίου η ίδια εφημερίδα του δεξιού χώρου φαίνεται πως πίσω από τα επεισόδια «βλέπει» το ελληνικό εμπορικό επιμελητήριο της Κωνσταντινούπολης, ωθούμενο από τα στενά οικονομικά, ταξικά του συμφέροντα²⁸. Νέα στοιχεία έρχονται στο φως για τις άγριες βαρβαρότητες των Τούρκων εναντίον των Ελλήνων. Αποκαλύπτεται ότι το Εμπορικό Επιμελητήριο της Κωνσταντινουπόλεως οργάνωσε την καταστροφή και λεηλασία των ελληνικών μαγαζιών από τον τουρκικό όχλο. Μετά τη σύλληψη τους,

²⁸ Απογευματινή, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

για λόγους εντυπώσεων, πλιατσικολόγοι αποκάλυψαν ότι τους είχαν βάλει να λεηλατήσουν τα καταστήματα, Τούρκοι έμποροι, οι περισσότεροι των οποίων κατέχουν ηγετικούς ρόλους στο Επιμελητήριο. Επανειλημμένες συνεδριάσεις κλεισμένων των θυρών από τις οποίες αποκλείονταν οι Έλληνες έμποροι. Δεν λείπουν και ειρωνικές αναφορές για όσους επιθυμούν να επισκεφθούν την Κωνσταντινούπολη να μην πάρουν τη γυναίκα τους και να μη φορέσουν παπούτσια.

Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΦΙΛΙΑ

Στα κύρια άρθρα του συνόλου του Τύπου ο τόνος είναι οξύτατος και καταγγελτικός. Η ολότελα ξαφνική έλευση των γεγονότων δείχνει να έχει καταπλήξει και ταυτόχρονα να έχει εξοργίσει τους Έλληνες δημοσιογράφους, οι οποίοι είναι ομόθυμοι στην καταδίκη των υπαίτιων και στους χαρακτηρισμούς που τους αποδίδουν. Οι δημοσιογράφοι προσπαθούν να καταστήσουν φανερό πως οι θλιβερές ενέργειες και τα αχαλίνωτα έκτροπα των Τούρκων δε θα πρέπει να εξεταστούν ως ένα μεμονωμένο και «αυθόρμητο» περιστατικό, αλλά ως εσκεμμένο και προμελετημένο. Η *Καθημερινή*²⁹ διαβλέπει πως οι Τούρκοι-οι πλέον οξυδερκείς- ήθελαν να εκτρέψουν την προσοχή της κοινής γνώμης από τα εσωτερικά ζητήματα της χώρας και βρήκαν το Κυπριακό ως πρόσχημα ώστε να εξάψουν την «κοιμισμένη βαναυσότητα» των ομοεθνών τους εναντίον των Ελλήνων. Άλλοι πάλι βλέπουν πως πίσω από τα γεγονότα υποκρύπτεται η παλιά ακοίμητη έχθρα και η ριζωμένη αντιπάθεια των Τούρκων έναντι του Ελληνικού στοιχείου, που κυριαρχούσε στην οικονομική ζωή του τόπου. Η εφημερίδα *Το Βήμα*, λίγες μέρες μετά, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ελληνοτουρκική φιλία έχει πεθάνει³⁰. Πραγματικά, τη χρονική εκείνη στιγμή, στο θυμικό του ελληνικού λαού το πλήγμα φαινόταν ανεπανόρθωτο και οποιαδήποτε ενέργεια ή εξήγηση δε θα ήταν ικανή να αναστηλώσει αυτό που «γκρεμίστηκε» με τόσο πάταγο.

Στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *Εμπρός* κυριαρχούν 3 φωτογραφίες που αποτυπώνουν και συνοψίζουν την περιπέτεια και την ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων: η πρώτη απεικονίζει τον απαγχονισμό του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε' ανήμερα του Πάσχα, η δεύτερη απεικονίζει τον Ινονου και το Βενιζέλο, στα τέλη Οκτώβρη του 1930, μετά δηλαδή την υπογραφή του Συμφώνου, φιλίας, ουδετερότητας και διαιτησίας και η Τρίτη τον τουρκικό όχλο να πυρπολεί τις ελληνικές εκκλησίες, οδηγούμενος από τους πολιτικούς του και τους κίτρινους λιβελογράφους, παρωθούμενος από τους Άγγλους και εμποτισμένος

²⁹ Κύριο άρθρο Η Καθημερινή, «Η νεκρά...», Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

³⁰ Κύριο άρθρο, Το Βήμα, «Να απαλλαγούν από τις παραισθήσεις», Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955

από το προαιώνιο μίσος. Τα τελευταία αυτά γεγονότα αποτελούν και διάψευση των όποιων ελπίδων για την ελληνοτουρκική φιλία³¹. Προς επίρρωση των παραπάνω στην ίδια εφημερίδα και σε άλλο σημείο υπάρχει ένα άρθρο του Παντελή Καψή για το πώς επαναλαμβάνεται η ιστορία 33 χρόνια μετά την καταστροφή του 22 και συνάμα περιγράφει όλους τους τρόπους εξόντωσης του ελληνικού στοιχείου από το 1914 και μετά³².

Το *Βήμα*, πέρα από τον καταγγελτικό του λόγο, θέτει και κάποια ζητήματα που κατά τη γνώμη του, άπτονται της γενικότερης πολιτικής της Τουρκίας απέναντι στην Ελλάδα αλλά και της στάσης που θα έπρεπε να κρατήσει η η τελευταία απέναντι στην πολιτική της γείτονος χώρας³³. Οι τουρκικοί βανδαλισμοί έγιναν υπό το άγρυπνο, προστατευτικό βλέμμα και με την ανοχή της αδρανούς αστυνομίας και αυτό αποτελεί περίτρανη απόδειξη ότι οι ελληνοτουρκικές σχέσεις βρίσκονται σε κρίσιμη καμπή. Φαίνεται πως η πολιτική της καλής θέλησης, της μετριοπάθειας και των υποχωρήσεων απέτυχε. Η εφημερίδα επισείει τον κίνδυνο που ελλοχεύει για τα εθνικά συμφέροντα από τις διατυπωθείσες απειλές από τον Ζορλού και Μεντερές. Οι τελευταίοι διεκδικούν την Κύπρο, αλλά παράλληλα θέτουν με υπαινιγμούς για τη Δυτική Θράκη, τα νησιά του Αιγαίου, τα Δωδεκάνησα και την Κρήτη. Ο Ζορλού, σύμφωνα με το άρθρο, δε «χώνεψε» την προσάρτηση των Δωδεκανήσων, και ο Μεντερές υποστήριξε την άποψη της γεωγραφικής συνέχεις για τα νησιά του Αιγαίου. Για την εφημερίδα, αποτελεί μονόδρομο η καταγγελία της Βαλκανικής Συμμαχίας και ο τερματισμός της ελληνοτουρκικής φιλίας.

Το *Βήμα* επιχειρεί στο φύλλο της 13^{ης} Σεπτεμβρίου μια εξήγηση των γεγονότων, του τουρκικού μένους. Φαίνεται πως υπό το προσωπείο της φιλίας, έκρυβαν το πραγματικό τους μίσος, συμπέρασμα που αφορά κυρίως τη νέα γενιά που διακατέχεται από ανθελληνικά αισθήματα. Η μεταπολεμική γενιά, εξηγεί η εφημερίδα, αν και θα

³¹ Εμπρός, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

³² Ο.π.

³³ Κύριο άρθρο, το Βήμα, «Ενώπιον των ευθυνών του», Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

έπρεπε να είναι λυτρωμένη από τα φυλετικά μίσση, εμφανίζεται ζυμωμένη με αισθήματα εχθρότητας. Οι Τούρκοι αντιμετώπισαν την ελληνοτουρκική φιλία της δεκαετίας του 30 ως μια διπλωματική πράξη και όχι ως ψυχική προσέγγιση των 2 λαών. Συμπερασματικά, η ελληνοτουρκική φιλία δεν υπήρξε ποτέ και ο τουρκικός σοβινισμός δεν έπαψε ποτέ να αναρριπίζει τα φυλετικά μίσση³⁴.

Η *Ελευθερία* στο πρωτοσέλιδο της με τίτλο «*Δευτέρα άλωσις*» επιχειρεί μια ερμηνεία των γεγονότων με αποδόμηση των τουρκικών επιχειρημάτων περί του αυθόρμητου χαρακτήρα των τουρκικών αγριστιών, βασιζόμενη σε απτές αποδείξεις. Δέκα μέρες μετά τα γεγονότα, υπάρχουν αρκετά στοιχεία που καταδεικνύουν πως τα επεισόδια ήταν οργανωμένα από το τουρκικό κράτος. Έχει αρκετό ενδιαφέρον στο σημείο αυτό να παραθέσουμε μερικά από αυτά. Το πατριαρχείο ήταν ένας χώρος για τον οποίο υπήρξε εντολή να μη θιγεί και για αυτό από τις 27 Αυγούστου υπήρξε όλο και αυξανόμενη δύναμη φύλαξης του. Οι κατάλογοι ήταν οργανωμένοι με λεπτομέρειες (τέτοιους καταλόγους είδε και απεσταλμένος δημοσιογράφος της Ντέιλι Μέιλ), άρα υπήρξε συνεργασία με τον κρατικό μηχανισμό. Οι 100 συγχρόνως εστίες πυρκαγιών και τα 20.000 οργισμένα στίφη με τεχνικά μέσα όπως λοστοί, αξίνες κλπ δε μπορεί παρά να έγιναν με την οργάνωση του βαθέος κράτους. Άλλο στοιχείο που καταδεικνύει πως το πογκρόμ ήταν καλά και από καιρό οργανωμένο, σύμφωνα με το άρθρο, είναι πως υπήρξαν 2 κλιμάκια, μια ομάδα ανίχνευσης που προέγραφε και επεσήμανε τις ελληνικές περιουσίες και μια κρούσης που κατέστρεφε ανηλεώς για 8 ολόκληρες ώρες χωρίς καμία κρατική παρέμβαση!³⁵ Όλα τα παραπάνω αποδεικνύουν πως πρόκειται για μια επιχείρηση οργανωμένη υλικής εξόντωσης του ελληνικού στοιχείου που είχε ξεκινήσει με το βαρλικ βεργκεσι και αποσκοπούσε εν τέλει και στη φυσική εξόντωση του ελληνικού στοιχείου μέσω της πενίας και των εγκλημάτων. Άλλωστε, το πόρισμα της ανακριτικής επιτροπής σχετικά με την έκρηξη στο

³⁴ Το Βήμα, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

³⁵ Ελευθερία, Παρασκευή 16 Σεπτεμβρίου 1955

τουρκικό προξενείο, όπως δημοσιεύεται στο ίδιο φύλλο³⁶, δεν αφήνει περιθώρια πως η «Δευτέρα άλωσις» ήταν άρτια προσχεδιασμένη.

Ένας ακόμη βρετανός ανταποκριτής, αυτή τη φορά της Ντειλι Τελεγκραφ επιβεβαιώνει με το ρεπορτάζ του που δημοσιεύεται στα *Νέα* πως τα επεισόδια ήταν οργανωμένα από την κυβέρνηση Μεντερες και εκτελέστηκαν με τόσο αγριότητα που ούτε στον ισπανικό εμφύλιο δεν είχε συναντήσει! Μάλιστα παρατίθενται και λεπτομέρειες για το πώς το αφιονισμένο πλήθος άνοιξε οικογενειακούς τάφους, κομμάτιασε πτώματα και κατατεμάχισε νεκρούς³⁷.

Δριμύ κατηγορώ εναντίον της τουρκικής επεκτατικής πολιτικής αλλά και της ελληνικής κυβέρνησης εξαπολύει και η *Αυγή*³⁸. «*Τούρκοι είτε Άγγλοι, οι Ζορλούδες απεδείχθησαν εχθροί της Ελλάδος.(...)Εμμεσα και άμεσα απεκάλυψαν τις πραγματικές τους διαθέσεις εναντίον της εδαφικής μας ακεραιότητας. Στο όνομα του στρατηγικού χώρου, που είναι μια αναβίωση του χιτλερικού ζωτικού χώρου διατύπωσαν απειλές και διεκδικήσεις πάνω στα ελληνικά νησιά του Αιγαίου και τη Δυτική Θράκη. Και με την Διάσκεψιν του Λονδίνου επικύρωσαν τον βαρύ ληστρικό ιμπεριαλιστικό ζυγό που κρατάει δούλους 4000.0000 Έλληνες*»

Η έλλειψη κάθε πρόθεσης για αντεκδίκηση, είτε οργανώνοντας παρόμοια επεισόδια εις βάρος της μουσουλμανικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης, είτε αναλαμβάνοντας ένοπλη πρωτοβουλία εναντίον της Τουρκίας, είναι κοινή σε όλες τις εφημερίδες, όσες τουλάχιστον κάνουν αναφορά στην ενδεδειγμένη ελληνική στάση. Αυτό ωστόσο δεν τις εμποδίζει το να ζητούν αλλαγή της επίσημης ελληνικής πολιτικής της ελληνικής κυβέρνησης, καλώντας να υιοθετήσει μια περισσότερο δυναμική και αποφασιστική στάση τόσο απέναντι στην Τουρκία, όσο και στους συμμάχους³⁹. Οι Σύμμαχοι(;) δεν πρέπει να νομίζουν πως είμαστε διατεθειμένοι να υποστούμε ταπεινώσεις και

³⁶ Ο.π.

³⁷ Τα Νέα, Πέμπτη 15 Σεπτεμβρίου 1955

³⁸ Κύριο άρθρο, Η Αυγή, «Άνθρωποι που δέχονται ραπίσματα», Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

³⁹ Κύριο άρθρο, Βραδυνή, «Δε θα ανεχθώμεν την ταπεινώσιν» Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου. Η «Συκοφαντία» στην οποία αναφέρεται η εφημερίδα εμπεριέχεται στο λόγο που εκφώνησε ο Τούρκος πρωθυπουργός Μεντερές, στο εστιατόριο «Liman», στις 24 Αυγούστου 1955

προπηλακισμούς χάριν δήθεν του κοινού συμφέροντος. Οι τελευταίοι εμφανίζονται στο άρθρο ως φονιάδες και δολοφόνοι των ομοεθνών μας, πρόθυμοι να συγκαλύψουν την τουρκική προπαγάνδα που διατεινόταν πως την μέρα που άρχιζε η διάσκεψη του Λονδίνου(28 Αυγούστου) οι Έλληνες ετοιμάζαν επίθεση κατά των Τουρκοκυπρίων. Εξαίρεται η στάση του ελληνικού λαού ο οποίος επέδειξε ψυχραιμία, στάση που ενθαρρύνθηκε και από την ελληνική κυβέρνηση και αντιπολίτευση. Αυτό καταδεικνύει την ωριμότητα του ελληνικού έθνους που δεν ασκεί την εξωτερική του πολιτική στα πεζοδρόμια με λεηλασίες και τραυματισμούς αθώων ανθρώπων.

Αυτό που απαιτούν οι ελληνικές εφημερίδες στο σύνολο τους όσον αφορά στα επεισόδια αυτά καθαυτά είναι η διερεύνηση και η πλήρης διαλεύκανση της υπόθεσης, η παροχή αποζημιώσεων στα θύματα των καταστροφών και επιθέσεων και η απόδοση τιμών στο τρωθέν γόητρο της χώρας, μετά την επίθεση κατά των Ελλήνων αξιωματικών στη Σμύρνη και την κακοποίηση των οικογενειών τους. Στην εφημερίδα *Αυγή* οι συμπατριώτες μας από την Κωνσταντινούπολη παρουσιάζονται ως τα πρώτα θύματα του τουρκικού σωβινισμού, της ελληνοτουρκικής φιλίας και βεβαίως του ΝΑΤΟ. Οι περιούσιες τους και τα βυζαντινά μνημεία έπεσαν θύματα των βανδαλισμών των τουρκικών στιφών, που εξέτρεφε η φασιστική, σοβινιστική προπαγάνδα των μιλιταριστών Τούρκων. Η συναγερμική κυβέρνηση, οφείλει σύμφωνα με την εφημερίδα να αξιώσει την εφαρμογή των αρχών του Διεθνούς Δικαίου για τις μειονότητες, εφόσον η ελληνοτουρκική και νατοϊκή συμμαχία αποδείχθηκαν παγίδες θανάτου για τους ομογενείς⁴⁰.

Αρκετές μέρα μετά τα δραματικά γεγονότα της Κωνσταντινούπολης, το *Βήμα* επιχειρεί μια ερμηνεία των γεγονότων η οποία παρουσιάζει την Κύπρο ως το πρόσχημα και όχι την πραγματική αιτία των βανδαλισμών. Αυτή εδράζεται στην κατατρύχουσα οικονομική κρίση. Η ελληνοτουρκική διένεξη καλλιεργήθηκε τεχνηέντως προς εξυπηρέτηση άλλων λόγων από Αγγλότουρκους. Η Τουρκία

⁴⁰ Στήλη «Η φωνή της αλήθειας», «Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης», Η *Αυγή*, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου, σελ 3

επιθυμούσε να στρέψει αλλού την προσοχή από την εσωτερική δυσχέρεια και πρόσφερε διέξοδο στη λαϊκή δυσφορία. Το Κυπριακό δηλαδή ήταν «μάννα εξ ουρανού» για την πολιτική και οικονομική ηγεσία και στο σημείο αυτό ακριβώς συναντήθηκε με τα αγγλικά συμφέροντα⁴¹.

Και στην εφημερίδα *Ακρόπολις* κυριαρχεί το ίδιο πάγιο αίτημα : Μπορεί σύμφωνα με το άρθρο η τουρκική κυβέρνηση να έχει οχυρωθεί πίσω από το χονδροειδές και ανύπαρκτο εφεύρημα του κομμουνιστικού δακτύλου, όμως το χρέος της ελληνικής κυβέρνησης είναι να εξακριβώσει τι ακριβώς βρίσκεται πίσω από τη νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου και να διακανονίσει τις σχέσεις της με τη γείτονα χώρα που επιθυμεί να αναβιώσει την παλιά φυλετική και εθνική έχθρα⁴². Και η *Ελευθερία* ψέγει τον τουρκικό τύπο, ο οποίος αφού εξήψε τα ταπεινά ένστικτα του όχλου, χύνει κροκοδείλια δάκρυα και μιλά για... κομμουνιστές⁴³! Στις 13 του μήνα, η ίδια εφημερίδα στο άρθρο της «*Σεισμός*», σκιαγραφεί τα αισθήματα του ελληνικού λαού έναντι των γειτόνων μας, μη διστάζοντας να χρησιμοποιήσουν τη λέξη «μίσος» κα μάλιστα διττά δικαιολογημένο από την μέχρι της εσχάτης στιγμής εξαπάτηση και τα συγκεκριμένα και ανατριχιαστικά εγκλήματα⁴⁴.

Στην κυκλοφορία της έκδοσης της 14^{ης} Σεπτεμβρη η *Ελευθερία* στο άρθρο που φιλοξενεί στο πρωτοσέλιδο της με τίτλο «ο κ. Μεντερές» τον κατηγορεί ως αναίσχυντο και κυνικό αφού σε ομιλία του χαρακτήρισε τις θηριωδίες ως «εν επεισόδιον» . Καμιά διαφορά δε φαίνεται να έχει ο Τούρκος χαμάλης και ο πρωθυπουργός, διότι αυτός και ολόκληρος ο κρατικός μηχανισμός οργάνωσε, κινητοποίησε και κατηύθυνε εν ψυχρώ την εγκληματική δράση των τουρκικών ορδών στη «δεύτερη άλωση»⁴⁵. Συνεπώς φαντάζει ακατόρθωτη η εξομάλυνση των σχέσεων των 2 κρατών.

⁴¹ Το Βήμα, Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1955

⁴² Κύριο άρθρο, Ακρόπολις, «Να ξαναφορέσουν το φέσι», Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

⁴³ Ο.π.

⁴⁴ *Ελευθερία*, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955

⁴⁵ *Ελευθερία*, Τετάρτη 14 Σεπτεμβρίου 1955

Και η *Καθημερινή*⁴⁶ παρουσιάζει φωτογραφία εξώφυλλου της Χουριέτ που καταδεικνύει πως φανατίστηκε ο τουρκικός όχλος. Σε άλλο άρθρο της, στις 11 του ίδιου μήνα με τίτλο «*το άλλοθι*»⁴⁷ γίνεται αναφορά στην προσπάθεια των Τούρκων για άλλοθι αφού αισθάνθηκαν το μαστίγιο της παγκόσμιας αποδοκιμασίας. Ρητά ξεκαθαρίζει η εφημερίδα πως όλα αυτά τα ευτελή εφευρήματα περί απόδοσης ευθυνών στους κομμουνιστές και τους «υποκινητές» είναι προσχήματα ενόχων και πως όσο η Κύπρος είναι δούλα που την μια αλυσίδα της κρατά η Τουρκία είναι αδύνατη η ελληνοτουρκική φιλία. Οι καταγγελίες κατόπιν εορτής των Τούρκων θεωρούνται σπασμωδικά μέτρα για μείωση των εντυπώσεων με δαψιλείς υποσχέσεις αποζημίωσης παθόντων και περί σεβασμού των ανθρωπινών δικαιωμάτων⁴⁸. Το *Βήμα* ζητά επίσημη ανάκληση των ύβρεων και απειλών του Ζορλού και άλλων τιτλούχων του τουρκικού κράτους κατά της Ελλάδας, ανάκληση του τουρκικού βέτο όσον αφορά το κυπριακό, αλλά και παροχή εγγυήσεων ότι η ελληνική μειονότητα και το Οικουμενικό Πατριαρχείο θα απολαμβάνουν εφεξής την προστασία του τουρκικού κράτους. Επίσης, ζητά κατάπαυση της ανθελληνικής εκστρατείας μέσω του διευθυνόμενου μετά την κήρυξη του στρατιωτικού νόμου τουρκικού τύπου και τέλος πραγματική διάλυση των σοβινιστικών και ανθελληνικών οργανώσεων⁴⁹.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το μεγαλύτερο τμήμα του ελλαδικού τύπου θεωρεί νεκρή την ελληνοτουρκική φιλία μετά τα γεγονότα, πέραν δε της θλίψεως και της οργής που απηχεί, εκφράζει σε δύο τουλάχιστον περιπτώσεις την έντονη πικρία του για τη μέχρι εκείνου του σημείου ακολουθούμενη εκπαιδευτική πολιτική του ελληνικού κράτους. Η πρώτη προέρχεται από έναν γνωστότατο ομογενή, μεγαλέμπορο, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η *Αυγή*. Σε συνέντευξη του στην εν λόγω εφημερίδα αναφέρει μεταξύ άλλων ότι είχαν γίνει προγραφές για την καταστροφή ελληνικών σπιτιών και περιουσιών και πως υπήρχε και ένας «κατάλογος» για να κοπούν κεφάλια σε περίπτωση αντίστασης.

⁴⁶ Καθημερινή,

⁴⁷ Καθημερινή. Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

⁴⁸ Ο.π.

⁴⁹ Κύριο άρθρο, Το Βήμα, Πέμπτη 22 Σεπτεμβρίου 1955

Επίσης ο ομογενής υποστήριξε πως τα γεγονότα ήταν οργανωμένα από την κυβέρνηση πριν από μήνες. Κάποιος γνωστός του Τούρκος μάλιστα του εξομολογήθηκε πως από το κόμμα του, το Δημοκρατικό Εθνικιστικό Κόμμα, του είχαν επιβάλει να βρίσκεται στα γραφεία από τη Τρίτη το βράδυ. *«Τι τα θέλετε το μίσος που τους εμπνέουν εναντίον των Ελλήνων είναι φοβερό. Από το σχολείο τους μαθαίνουν ότι οι Έλληνες είναι ο χειρότερος εχθρός. Εμείς οι Έλληνες της Πόλης δεν μπορούμε πια να πιστέψουμε στην ελληνοτουρκική φιλία⁵⁰.»*

Η *Καθημερινή* στο φύλλο της 9^{ης} Σεπτεμβρίου⁵¹ κρίνει την τουρκική πολιτική ως τη μόνη υπεύθυνη για τα δραματικά γεγονότα και πως προκάλεσε θανάσιμο πλήγμα κατά της Ατλαντικής Συμμαχίας, καθιστώντας όνειρο απατηλό την ταφείσα στα ερείπια ελληνοτουρκική φιλία.

Το μέγεθος των τουρκικών ωμοτήτων είναι τόσο μεγάλο που προκαλεί ομόθυμη κατακραυγή και αγανάκτηση και από τα αραβικά κράτη, όπως πληροφορούμαστε από το *Βήμα* που παραθέτει απόσπασμα από εφημερίδα του Λιβάνου που διαβεβαιώνουν ότι οι Τούρκοι μετάφεραν την βαρβαρότητα της Ασίας στη Μεσόγειο⁵².

Στο φύλλο της *Ακρόπολις* την 13^η του ίδιου μήνα, θα δημοσιευθεί ο προκλητικός λόγος του Μεντέρες στην εθνοσυνέλευση της Άγκυρας, στην οποία θα επαναλάβει το χονδροειδή ισχυρισμό του ότι οι κομμουνιστές οργάνωσαν το πογκρόμ, ενώ με περισσό θράσος δε θα διστάσει να ευχηθεί στους Έλληνες... περαστικά! Μόνο αγανάκτηση μπορεί να προκαλέσει το πρόσχημα του περί φημών για σφαγή των Τούρκων της Κύπρου στις 28 Αυγούστου από Έλληνες. Φήμες που όχι μόνο ο ίδιος δεν κατένευσε αλλά είχε διαρρεύσει και διατυμπανίσει πριν φύγει για το Λονδίνο η τουρκική αντιπροσωπεία. Και η εφημερίδα καταλήγει στο εύλογο συμπέρασμα ότι αν οι φήμες ήταν το έναυσμα της πυρκαγιάς ο ίδιος ο Μεντερές ήταν ο εμπρηστής⁵³.

⁵⁰ Ρεπορταζ, Η Αυγή, «Ατμόσφαιρα τρόμου στην Κωνσταντινούπολη», Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

⁵¹ Καθημερινή, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955

⁵² Το Βήμα, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

⁵³ Ακρόπολις, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

Σε απάντηση του λόγου Μεντερές το *Έθνος* αποκαλύπτει ότι προ 3 εβδομάδων είχαν ειδοποιηθεί ομογενείς για τα επεισόδια, γεγονός που καταρρίπτει ισχυρισμούς περί... αυθόρμητων επεισοδίων. Οι Έλληνες κατασφαγιάστηκαν από τους σύγχρονους Γενίτσαρους τη μέρα που ο Ζορλού θα έδινε μάχη υπέρ των Άγγλων. Τα μέλη της οργάνωσης «Η Κύπρος είναι τουρκική» εξαπέλυσαν γενική επιδρομή πριν αρχίσουν εμπρηστικές δηλώσεις στο ραδιοφωνικό σταθμό, το πλήθος των χωρικών είχε φτάσει στην πρωτεύουσα με αμάξια πριν τις ταραχές. Τραγικά είναι και 2 περιστατικά που διαδραματίστηκαν εκείνη τη νύχτα με το ομαδικό βιασμό μιας 50χρονης χήρας από το αφιονισμένο πλήθος που την παράτησαν σε άθλια και ημίτρελη κατάσταση στο δρόμο, μέχρι που έχασε τα λογικά της και το βιασμό ενός εξάχρονου κοριτσιού από έναν ημιπαράφρονα χαμάλη, υπό το άγρυπνο βλέμμα 2000 ατόμων⁵⁴.

Αλλά και η *Βραδυνή* σε άρθρο της φαίνεται πως ψέγει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα που φίμωσε τα στόματα των Ελλήνων εκπαιδευτικών και διέγραψε από τα σχολικά βιβλία τις ωμότητες τους ανασκολοπισμούς και της σφαγής που υπέστη το ελληνικό έθνος από τους Τούρκους προς χάριν της ελληνοτουρκικής φιλίας. «*Οι βαζιβουζουκισμοί της Κωνσταντινουπόλεως και της Σμύρνης παρέχουν την αψευδή απόδειξη της αντιλήψεως, την οποίαν έχουν οι Τούρκοι περί της ελληνικής φιλίας και συμμαχίας*⁵⁵.

Ένα άλλο εξίσου χαρακτηριστικό σημείο στο οποίο συμφωνούν όλες οι εφημερίδες είναι ότι διαφοροποιούν τον ηγέτη του νέου τουρκικού κράτους Αττατούρκ από τη συμπεριφορά των μεταγενέστερων υπηκόων του. Πράγματι, ο Κεμάλ τίθεται στο απυρόβλητο, καθώς θεωρείται ο μεγάλος αναμορφωτής της Τουρκίας, ο άνθρωπος που προσπάθησε να καταστήσει τους Τούρκους κοινωνούς των δυτικών τρόπων, αξιών και πολιτισμού. Το συμπέρασμα που εξάγεται είναι ότι παρά τις φωτισμένες του προσπάθειες δυστυχώς απέτυχε. Έτσι η *Βραδυνή* δε διστάζει να υποστηρίξει πως την ελληνοτουρκική φιλία την υπομόνευσε η αγγλική διπλωματία, την «ποδοπάτησε» ο Ζορλού

⁵⁴ Το Έθνος, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

⁵⁵ Βραδυνή, «Δε θα ανεχθώμεν...» ο.π.

και οι «μικροί» διάδοχοι του «μεγάλου» Κεμάλ⁵⁶. Και στα *Νέα* υπάρχει μια διαφοροποίηση της πολιτικής του Ζορλού και Μεντερές από τη μία και του Ινονού από την άλλη που χαρακτηρίζει τα επεισόδια «εθνική συμφορά»⁵⁷. Τι άλλο αναρωτιόμαστε θα μπορούσε να είχε δηλώσει ο στενότερος συνεργάτης του Αττατούρκ, του ανθρώπου που μαζί με τον Βενιζέλο πρωτοστάτησε και σημάδεψε ανεξίτηλα την ελληνοτουρκική φιλία; Και η *Ακρόπολις* κινεί την αρθρογραφία της στο ίδιο κλίμα : Αποκαλεί τον Κεμάλ «μέγα αναμορφωτή», ο οποίος είχε όραμα να μεταβάλλει τους βάρβαρους ομοεθνείς του σε πολιτισμένους ανθρώπους, που πέταξε το φέσι, σύμβολο του πρωτόγονου τυφλού παρελθόντος τους για να τους φορέσει το «το φράγκικον καπέλον»⁵⁸. Το *Έθνος* ομοιάζει το κλίμα φανατισμού και έξαψης του τουρκικού λαού, με εκείνο που επικρατούσε στην εποχή του Αβδουλ Χαμήτ, αποδεικνύοντας πόσο σαθρό και εύθραυστο ήταν το οικοδόμημα του Κεμάλ⁵⁹. Τέλος, και στην αρθρογραφία της *Εστίας* ο τουρκικός λαός παρουσιάζεται απολίτιστος και αμόρφωτος, παρά τις προσπάθειες εκπολιτισμού του από το κεμαλικό καθεστώς⁶⁰.

⁵⁶ Κύριο άρθρο, Βραδυνή, «Αι δύο συμμαχίαι», Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955. Η εφημερίδα, εξάλλου, δημοσιεύει στο φύλλο της Τρίτης 13 Σεπτεμβρίου μεγάλη γελοιογραφία, στην οποία εικονίζεται το άγαλμα του έφιππου Κεμάλ να μουντζώνει τους ληλατούντες, φανίζοντας τους: «Σιχτίρ, μουνταλάδες! Και πάσχισα τόσα χρόνια να σας βγάλω το φέσι...»

⁵⁷ Τα *Νέα*, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

⁵⁸ *Ακρόπολις*, «Να ξαναφορέσουν...», ο.π

⁵⁹ *Έθνος*, «Οι βασιβουζικισμοί», ο.π.

⁶⁰ Κύριο άρθρο, Η *Εστία*, «Οι πραγματικοί ένοχοι», Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

Η ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Όπως γίνεται αντιληπτό, η στάση που κράτησαν οι εφημερίδες απέναντι στο χειρισμό του ζητήματος των Σεπτεμβριανών διαμορφώθηκε ανάλογα με την πολιτική απόχρωση που είχαν. Η *Ελευθερία* επί παραδείγματι ασκεί δριμεία κριτική στην κυβέρνηση. Στο φύλλο της 9^{ης} Σεπτεμβρίου η στάση της ελληνικής κυβέρνησης, «*παραπάιουσα και υποκυπτούσα στο μοιραίο χωρίς αντίσταση*» χαρακτηρίζεται χαλαρή απέναντι στην γειτονική χώρα καθώς δεν πήρε κανένα ουσιαστικό μέτρο και απαγορεύτηκε στους βουλευτές να συζητούν την κατάσταση. Όσον αφορά στον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης και αναπληρωτή Υπουργό Εξωτερικών, Κανελλόπουλο φαίνεται πως δημιουργεί με τα λεγόμενα του μια θλιβερή εικόνα της κυβέρνησης, θεωρώντας επιτυχία την ενημέρωση του Στεφανόπουλου και τη διαμαρτυρία στο ΝΑΤΟ. Αλγεινή εντύπωση δημιουργεί στην εφημερίδα και το γεγονός πως ο Κανελλόπουλος αγνόησε τον κανονισμό της Βουλής, μην επιτρέποντας στους βουλευτές της αντιπολίτευσης να πάρουν τον λόγο σαν να είχε καταλυθεί ο κοινοβουλευτισμός⁶¹. Εκτενώς περιγράφονται και οι θέσεις της αντιπολίτευσης και συγκεκριμένα της ΕΠΕΚ, της Φιλελεύθερης δημοκρατικής Ένωσης και του κόμματος των Προοδευτικών, που ζητούν άμεση σύγκληση έκτακτης συνόδου, ενώ περιγράφονται εκτενώς και οι θέσεις τους⁶². Επίσης στο άρθρο με τίτλο «Σεισμός»⁶³, μεταξύ άλλων υποστηρίζει πως η ακέφαλη ελληνική κυβέρνηση προκαλεί πανελλήνια αηδία με τη σιωπή της, καθώς όφειλε να υπερασπιστεί τα ιερά δικαιώματα των τέκνων της και να αφυπνίσει τον λεγόμενο ελεύθερο κόσμο, να διακόψει επαφές με το ΝΑΤΟ και να καταγγείλει τους Άγγλους. Στον ίδιο καταγγελτικό τόνο κινείται και το πρωτοσέλιδο της ίδιας εφημερίδας της επόμενης μέρας⁶⁴. Το πρωτοσέλιδο βρίθει αναφορών στα λάθη της κυβέρνησης. Το άρθρο «*Έρχεται*» λειτουργεί ως καταπέλτης για την υποτονική στάση της συναγερμικής κυβέρνησης Ο Υπουργός Εξωτερικών Σ. Στεφανόπουλος

⁶¹ Ελευθερία, «Χαλαρά η κυβερνητική στάσις...», Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955

⁶² Ο.π.

⁶³ Ο.π.

⁶⁴ Ελευθερία, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

κατηγορείται ως ο άνθρωπός που οδήγησε τη χώρα στην παγίδα της Διάσκεψης του Λονδίνου, όπου πέτυχε ένα «ουδέποτε» και να τον μυκτηρίσουν με ένα σχέδιο «ψευτοαυτοκυβερνήσεως». Στο ίδιο άρθρο, ο υπουργός κατηγορείται επίσης ότι «πέτυχε» να μεταβάλλει την Αγγλία από κατηγορούμενο σε διαιτητή της ελληνοτουρκικής διαφοράς, να υποστεί ο ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης μια βάρβαρη και εγκληματική επίθεση, να ταπεινώσει την Ελλάδα και να δώσει για απάντηση μια επαίσχυντη ανακοίνωση περί ελληνοτουρκικής φιλίας. Σε άλλο σημείο, ο αρθρογράφος χρησιμοποιεί τόσο βαρείς χαρακτηρισμούς για τον Έλληνα υπουργό, που με μια αναγωγή στο παρελθόν μιλά για εξοστρακισμό του. Τέλος, σε ενδεχόμενη ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον τελευταίο, τον αποκαλεί άξιο πρωθυπουργό της χώρας, έτσι που την κατάντησε ο Συναγερμός. Στο ίδιο φύλλο, σε άλλο άρθρο⁶⁵, υπάρχουν αναφορές στην προσπάθεια της κυβέρνησης να αποσείσει το φορτίο της ευθύνης, επιδιώκοντας σύγκληση συμβουλίου πολιτικών αρχηγών και αποκρούοντας συζήτηση της κατάστασης στη βουλή. Στο φύλλο της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στο πρωτοσέλιδο της η *Ελευθερία* συνεχίζει την πολεμική της στην συναγερμική κυβέρνηση που θεωρεί ότι έχει ξοφλήσει οριστικά και στο άρθρο της «Εθνικός κίνδυνος»⁶⁶ κατηγορεί τη χώρα για παθητική στάση, ενώ οι προκλήσεις της γείτονας χώρας εξακολουθούν, ενώ με τα συνεχόμενα «ΝΑΙ» οδηγείται σε εξευτελισμό. Παράλληλα κάνει έκκληση προς το βασιλιά να αναθεωρήσει την απόφαση του για δίμηνη παραμονή εκτός Ελλάδας και να μεσολαβήσει για να φύγει η κακοκυβέρνηση προκειμένου να αποσοβηθούν μελλοντικοί κίνδυνοι. Λίγες μέρες μετά, η *Ελευθερία* συντάσσει και δημοσιεύει μια επιστολή προς τον βασιλιά, καλώντας τον να λάβει θέση σε αυτό το δύσβατο μονοπάτι της εθνικής και πολιτικής πορείας του τόπου. Σταθερά εχθρικά διακείμενη στην συναγερμική κυβέρνηση ζητά την παρέμβαση του ώστε να παύσει από τα καθήκοντα του τον ασθενούντα «Μεσσία» και τους «Αποστόλους» του που έχουν δημιουργήσει με τους χειρισμούς τους αίσθημα απογοήτευσης στον ελληνικό λαό. Κατηγορεί τον ένα αντιπρόεδρο για

⁶⁵ Άρθρο, «Συγκάλυψις των ευθυνών...», *Ελευθερία*, Σάββατο 11 Σεπτεμβρίου 1955

⁶⁶ *Ελευθερία*, ο.π.

δειλία, η αποθέωση της οποίας φάνηκε στην παγίδα της Τριμερούς και τον άλλο τον περιγράφει ως μια σύνθεση λεονταρισμού και δουλοπρέπειας που κλασαυχενίζεται γιατί η Ελλάδα σίγησε τόσο στο Λονδίνο όσο και στην Ελλάδα. Ζητά από τον Βασιλιά με το δικαίωμα που του δίνει το πολίτευμα της βασιλευόμενης δημοκρατίας να παύσει την κυβέρνηση για να λυθεί ο γόρδιος δεσμός του κυπριακού και να δείξει η χώρα πιο δυναμική στάση⁶⁷.

Φιλικά προσκείμενα στάση φαίνεται πως τηρεί η *Καθημερινή* απέναντι στους 2 αντιπρόεδρους, αφού δεν ασκεί κριτική στους χειρισμούς τους, αλλά απλώς τους ανακοινώνει⁶⁸. Σε αντίθεση με την *Ελευθερία* που κατακεραυνώνει την στάση του Σ. Στεφανόπουλου και διατείνεται πως δέχθηκε τις Βρετανικές προτάσεις, η *Καθημερινή* δηλώνει πως ο τελευταίος επιφυλάσσεται να απαντήσει θετικά ή αρνητικά κατόπιν ενημέρωσης του υπουργικού συμβουλίου και της αντιπολίτευσης και πως κάθε λύση που δεν έχει ως βάση τη λύση της αυτοδιάθεσης θα απορριφθεί. Η ίδια εφημερίδα στο πρωτοσέλιδο της 8^{ης} Σεπτεμβρίου, στο άρθρο της «έναντι της ορδής»⁶⁹ εξάρει την αξιοπρεπή ψυχραιμία της ελληνικής κυβέρνησης και του ελληνικού λαού που δεν ασκεί εξωτερική πολιτική στα πεζοδρόμια με λεηλασίες και πυρπολισμούς αλλά βρίσκεται στο ύψος του λαού της χώρας. Στους ίδιους τόνους κινείται και η *Ακρόπολις* που στην έκτακτη έκδοση του β φύλλου της θεωρεί δεδομένο ότι ο Στεφανόπουλος θα απορρίψει το απαράδεκτο βρετανικό σχέδιο⁷⁰. Η *Καθημερινή* την 9^η Σεπτεμβρίου στο πρωτοσέλιδο μιλά για σύσσωμη καταδίκη του πολιτικού κόσμου σχετικά με τις τουρκικές ωμότητες, παρουσιάζει το λόγο του Κανελλόπουλου στην επιτροπή εξουσιοδότησης σχετικά με τις ελληνικές ενέργειες οι οποίες επιδοκιμάστηκαν ομόφωνα από τους αντιπροσώπους του έθνους⁷¹. Και τις επόμενες μέρες εφημερίδες που πρόσκεινται ευνοϊκά στην κυβέρνηση επιχειρούν να προσδώσουν κλίμα εθνικής ενότητας και να υπερτονίσουν ως θετική την μετριοπαθή στάση του Συναγερμού. Η *Καθημερινή* στις 11/9 στο

⁶⁷ Ελευθερία, Τετάρτη 15 Σεπτεμβρίου 1955

⁶⁸ Καθημερινή, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

⁶⁹ Καθημερινή, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

⁷⁰ Ακρόπολις, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

⁷¹ Καθημερινή, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955

οπισθόφυλλο της τονίζει τις απόπειρες του Κανελλόπουλου στις συνομιλίες του με τον επιτετραμμένο των ΗΠΑ Θέρστον, ενώ ο τελευταίος φαίνεται να εξάρει την παραδειγματική ηρεμία του ελληνικού λαού και τα αποτελεσματικά μέτρα της ελληνικής κυβέρνησης για την ασφάλεια των Τούρκων της Ελλάδας. τις ενέργειες του Στεφανόπουλου ο οποίος υποστηρίζει πως υπάρχει διεθνής καταδίκη και κατακραυγή της διεθνούς κοινής γνώμης⁷². Τις ίδιες δηλώσεις περί αποδοκιμασίας μετά βδελυγμίας των αγριοτήτων φιλοξενεί και η *Ακρόπολις* την ίδια μέρα⁷³.

Αρκετό ενδιαφέρον στο σημείο αυτό έχει να παρακολουθήσουμε - μέσω του τύπου- πως οι ίδιοι οι αρχηγοί των υπόλοιπων κομματικών συνιστωσών έβλεπαν την κατάσταση. Μετά τη σύγκληση από τον Στεφανόπουλο των αρχηγών των αντιπολιτευτικών δυνάμεων, οι τελευταίοι εξέδωσαν ανακοινώσεις ή έκαναν δηλώσεις. Στη σύσκεψη των αρχηγών παραβρέθηκαν μόνο ο Μαρκεζίνης και ο Παπανδρέου. Ο Βενιζέλος(αρχηγός ΦΔΕ) δε μετέβη στη συνάντηση, με την αιτιολογία πως δεν έχει σημασία, αν δεν αποβλέπει στη χάραξη κοινής πολιτικής γραμμής. Με την ίδια ανακοίνωση εξαπολύει και βέλη κατά του ΝΑΤΟ αλλά και γενικότερα της ευρύτερης οργάνωσης του ΟΗΕ. Καταλογίζει στους συμμάχους ένοχη αδιαφορία και πλήρη ανυπαρξία συμμαχικής συνείδησης⁷⁴. Όσον αφορά στην ελληνοτουρκική φιλία αν και θεωρεί πως η παράταξη του υπήρξε θεμελιωτής προς σε αυτήν την κατεύθυνση, φιλία δε σημαίνει σε καμία περίπτωση υποταγή και διωγμούς που φέρνουν στη μνήμη απαίσιες σελίδες του παρελθόντος⁷⁵. Αιτήματα της παράταξης του; επανεξέταση της εξωτερικής πολιτικής, άμεση ανάκληση των ελληνικών δυνάμεων του ΝΑΤΟ από Τουρκία, επιβαλλόμενη συνταγματικώς παραίτηση της συναγερμικής κυβέρνησης⁷⁶.

Ο Παπανδρέου από την άλλη, δέχθηκε την πρόσκληση του Στεφανόπουλου και μετά τη συνομιλία τους θα αποδώσει σωρεία

⁷² Καθημερινή, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

⁷³ Ακρόπολις, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

⁷⁴ Καθημερινή, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

⁷⁵ Ο.π.

⁷⁶ Ο.π.

παραλείψεων, λαθών και ευθυνών στο κυβερνών κόμμα καθώς δεν υπήρξε οργανωμένη προπαρασκευή της πρώτης προσφυγής στον ΟΗΕ, η συμμετοχή στην Τριμερή ήταν συνοδευτήκε με κάκιστους χειρισμούς, χωρίς προκαταβολική αποδοχή της αυτοδιάθεσης. Αυτό είχε ως συνέπεια να οδηγηθεί σε παραμόρφωση η θέση της χώρα για το Κυπριακό και η τελευταία να βρεθεί σε θέση απολογούμενου. Ασυγχώρητο για τον Παπανδρέου είναι και πως ο ΥΠ.ΕΞ. δεν έδωσε άμεση απάντηση, επιστρέφοντας στην Αθήνα για ένα ζήτημα που δεν ήταν συζητήσιμο αλλά οριστικό και ανένδοτο. Λάθος τέλος και η δήλωση του ΥΠ.ΕΞ. περί ελληνοτουρκικής φιλίας 2 μέρες μετά το ολοκαύτωμα της Κωνσταντινούπολης. Συμπέρασμα του Παπανδρέου είναι λοιπόν πως ο Συναγερμός απέτυχε τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική πολιτική, άρα θα πρέπει ο Ανώτατος Άρχων να την αντικαταστήσει⁷⁷. Στο ίδιο φύλλο παρουσιάζονται και οι δηλώσεις του αρχηγού του κόμματος των Προοδευτικών, Μαρκεζίνη, που θεωρεί δευτερευούσης σημασίας την απάντηση που θα δοθεί στο Λονδίνο και πρωταρχικό ζήτημα την καταστροφή και εξόντωση των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Δε δηλώνει υποστηρικτής της αδιάλλακτης πολιτικής, χωρίς όμως να συγχέει το ραγιαδισμό με την μετριοπάθεια⁷⁸.

Ιδιαίτερα καυστική είναι και η *Αυγή* σε αρκετά φύλλα της κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου. Κάνει λόγο για αυτοαπόκαλυψη των ενόχων αφού ο Ζορλού από το Λονδίνο κατηγορεί την Ελλάδα ως υπεύθυνη για τα γεγονότα την ίδια στιγμή που κυβερνητικοί παράγοντες στην Άγκυρα επιρρίπτουν ευθύνες στους κομμουνιστές. Θλιβερή κατάπληξη δημιουργεί το γεγονός ότι η κυβέρνηση συνεχίζει να πλέκει ύμνους στην ελληνοτουρκική φιλία, καθώς και η αποκάλυψη ότι η πρόταση των Βρετανών δεν απορρίφθηκε από τον Στεφανόπουλο αλλά από τον Ζορλού!⁷⁹ Στο ίδιο φύλλο σε άλλο άρθρο, φαίνεται και η διαχωριστική γραμμή της αριστεράς έναντι όλων των υπολοίπων, αφού τονίζεται πως ενώ όλοι οι αρχηγοί της αντιπολίτευσης θρηνούν για την ελληνοτουρκική φιλία, ο πρόεδρος

⁷⁷ Ο.π.

⁷⁸ Ο.π.

⁷⁹ Αυγή, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

της ΕΔΑ υποδεικνύει ως μοναδική λύση την άμεση καταγγελία και ριζική αναθεώρηση της εξωτερικής πολιτικής. Η φιλία που ως τότε ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος της εξωτερικής πολιτικής αποδείχθηκε ολέθριο σφάλμα τόσο της συναγερμικής κυβέρνησης όσο και των άλλων κυβερνήσεων της «υποτέλειας κατ'επιταγίν των Αγγλοαμερικάνων»⁸⁰, που μόνο δεινά επέφεραν. Κατακραυγή των επεισοδίων και από τη Θεσσαλονίκη(μια πόλη που είχε έντονο το προσφυγικό στοιχείο) που ο φοιτητικός κόσμος διοργανώνει διαμαρτυρίες κατά των γειτόνων μας στην άλλη πλευρά του Αιγαίου. Οι φοιτητές δηλώνουν πως δε θα θυσιάσουν την υπόθεση της Κύπρου για μια ανύπαρκτη φιλία, την ίδια στιγμή που τη φιλία αυτή με τους «σφαγείς» υποστηρίζει με εμμονή ο Στεφανόπουλος⁸¹.

Εκλογές ζητάει η αντικυβερνητική *Αθηναϊκή* καθώς φρονεί ότι η πολιτική κατάσταση της χώρας βρίσκεται σε τέλμα και νοσηρό λήθαργο. Τα αποτελέσματα των δημοτικών εκλογών, λίγους μήνες πριν τα σεπτεμβριανά, είναι οι τυρρηνικές σάλπιγγες που σημαίνουν την κατάρρευση της περίφημης βάσης. Για άλλη μι αφορά παρατηρούμε πως όλες οι εφημερίδες, ανεξαρτήτου πολιτικής απόχρωσης, θεωρούν τον βασιλιά ανώτατο άρχοντα, το σημαντικότερο θεσμικό παράγοντα, που δεν επιδέχεται καμία αμφισβήτηση. Για αυτό και ο αρθρογράφος ζητά βασιλική πρωτοβουλία ώστε να τερματισθεί η τεχνητώς επιβιώσασα κατάσταση. Τα βήματα μάλιστα που προτείνει είναι Αναλογική-διάλυση- υπηρεσιακή και εκλογές εντός 45 ημερών⁸².

Από την άλλη, η φιλοκυβερνητική *Ακρόπολις* περιγράφει την ελληνική κυβέρνηση αντάξια στο ύψος των περιστάσεων, που απαντά υπεύθυνα στις πανουργίες της τουρκοαγγλικής συμπαιγνίας. Σύμφωνα με τις δηλώσεις του Στεφανόπουλου(μετά την ενημέρωση του στρατάρχη στην οικία του στην Εκάλη) που φιλοξενεί στο πρωτοσέλιδο της, η κυβέρνηση θα ακολουθήσει απαρέγκλιτα τη γραμμή που ήδη είχε χαράξει για την Κύπρο και θα υποστηρίξει σθεναρά την προσφυγή στον ΟΗΕ και δεν παραλείπει να επικρίνει την αντιπολίτευση (ας μην

⁸⁰ Ο.π.

⁸¹ Ο.π.

⁸² *Αθηναϊκή*, Δεύτερα 19 Σεπτεμβρίου 1955

ξεχνάμε πως είχε προηγηθεί σύγκληση πολιτικών αρχηγών στην οποία δεν προσήλθαν ο Βενιζέλος και ο Παπαπολίτης)για διάσπαση ενότητας στην εξωτερική πολιτική⁸³.

Η *Βραδυνή* σε άρθρο της στις 9/9 εξάρει τους επιτυχημένους χειρισμούς του Στεφανόπουλου και της ελληνικής αντιπροσωπείας στην Τριμερή, ενώ τονίζει τη συμβολή του στρατάρχη και πρωθυπουργού Παπάγου ο οποίος το προέβαλε στη διεθνή κοινή γνώμη αλλά και τη σημασία της ελληνοτουρκικής φιλίας που δε θα πρέπει να δηλητηριαστεί από τα επεισόδια της παλιάς σουλτανικής πολιτικής⁸⁴.

Την Παρασκευή, 9 Σεπτεμβρίου η *Ελευθερία* εξαπολύει μύδρους κατά των 2 αντιπροέδρων και επίδοξων διαδόχων του ασθενούντος Παπάγου, οι οποίοι πράγματι λειτουργούσαν ασυντόνιστα. Στο άρθρο «*Χαλβάδες*» ο ένας χαρακτηρίζεται «*υποτονικός της ευθύνης και ο άλλος υπερτονικός του βερμπαλισμού*»⁸⁵. Καταδεικνύεται πως η Τριμερής με τη συμμετοχή της Τουρκίας ήταν μέγα λάθος, αφού στην ουσία επρόκειτο για μια αγγλοτουρκική συμπαιγνία. Οι χαρακτηρισμοί βαρείς: «*κωμικοτραγικός, εμετικώς εξοργιστικός ο πρώτος αντιπρόεδρος*» με υπαινικτικές αναφορές σε μια μελλοντική τιμωρία των πρωταίτιων των λανθασμένων κυβερνητικών επιλογών (στρώνεται ήδη –*υπό συρροή σφαλμάτων*- ο δρόμος που οδηγεί στο *Γουδί*)⁸⁶.

Η εφημερίδα το *Βήμα* δε φαίνεται να συμφωνεί ούτε με τις εφημερίδες εκείνες που εκφράζουν άτοπες διαμαρτυρίες σχετικά με την στάση της αντιπολίτευσης ούτε όμως με τις τύπου Ζορλού δημοσιογραφικές εξορμήσεις που μιλούν άκαιρα και επιβλαβώς για εκτελεστικά αποσπάσματα. Δε μέμφεται ξεκάθαρα τις κυβερνητικές επιλογές, καθώς δε θεωρεί πως είναι ώρα απόδοσης ευθυνών, αλλά ώρα εθνικής περισυλλογής προκειμένου να αντιμετωπιστεί η βρετανική δολιότητα και η τουρκική εχθρότητα που συνεργάζονται

⁸³ Ακρόπολις, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

⁸⁴ Βραδυνή, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955

⁸⁵ Έλευθερία, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955

⁸⁶ Ο.π.

για να πετύχουν την εξόντωση της χώρας. Τα κίνητρα αυτής της τακτικής θα πρέπει να αναζητηθούν στο γεγονός ότι θεωρούν τη χώρα υπολογίσιμο παράγοντα στην Ανατολική Μεσόγειο. Προέχει σύμφωνα με το άρθρο η Ένωση και όχι ο Εθνικός Διχασμός(οι πληγές του οποίου ας τονίσουμε είναι ακόμη νωπές). Ένα τηλεγράφημα από το Λονδίνο που αναφέρεται σε πειθαναγκασμό της χώρα σαν εγκαταλείψει τη λύση της αυτοδιάθεσης εξαιτίας εσωτερικών διαταραχών στα προσεχή 2 έτη, καταδεικνύουν με τον εναργέστερο τρόπο πως η βρετανική πολιτική σκηνή ελπίζει σε εσωτερική διχόνοια με τα γνώριμα για την παράδοση της μέσα. Άρα, είναι επιτακτική ανάγκη η εθνική ενότητα, πειθαρχία και συσπείρωση⁸⁷.

Ας δούμε στο σημείο αυτό πως σχολιάζει την πολιτική κατάσταση η πατρινή εφημερίδα *Η Ημέρα* (Η Πάτρα ήταν τόπος καταγωγής του Παπανδρέου) . Σύμφωνα με το κόμμα των Φιλελευθέρων, καταγγέλλεται η Τουρκία ως υπεύθυνη για τη διάλυση της ελληνοτουρκικής φιλίας, με «απροσμέτρηται» συνέπειες για το μέλλον. Ο Παπανδρέου δηλώνει πιστός στη παρακαταθήκη του Ε. Βενιζέλου αν και η Τουρκία ανατίναξε το οικοδόμημα του Αιτατούρκ.. Ζητά την υποστήριξη των συμμάχων και καταλογίζει ευθύνες στη συναγερμική κυβέρνηση⁸⁸ ενώ λίγες μέρες μετά την κατηγορεί πως άφησε ανυπεράσπιστη την τιμή της χώρας και καταρράκωσε το γόητρο του έθνους με το βαρύτατο σφάλμα που διέπραξε συμμετέχοντας ανεπιφύλακτα στην Τρίμερη διάσκεψη⁸⁹. Στο ίδιο φύλλο, παρουσιάζονται και οι απόψεις της ΦΔΕ που ζητά αναθεώρηση της εξωτερικής πολιτικής και ανάκληση των αξιωματικών από τη Σμύρνη, τονίζοντας τους κινδύνους που ελλοχεύουν από την παραμονή της κυβέρνησης στην εξουσία. Συγκεκριμένα, ο Βενιζέλος καταγγέλλει τα συντονισμένα πυρά των 2 «συμμάχων» μας και την έλλειψη πρωθυπουργού η οποία καταλύει κάθε κοινοβουλευτική, συνταγματική και πρακτική νομιμότητα και

⁸⁷ Το Βήμα, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

⁸⁸ Η Ημέρα, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

⁸⁹ Η Ημέρα, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

επιτρέπει την ωμή παρέμβαση ξενικών δυνάμεων στη χώρα, ανίκανη για οτιδήποτε («η Ελλάς εραπίσθη και εσιώπησε»)⁹⁰.

⁹⁰ Ο.π.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΑΝΑ ΚΑΙ ΚΥΠΡΙΑΚΟ

Αν και το τουρκικό πογκρόμ θα πρέπει να ερμηνευθεί σε πολυδαίδαλα αίτια και να ερμηνευθεί ως η πρώτη μαζική αντίδραση του βαθέος τουρκικού κράτους(*derin devlet*) και της εθνικιστικής ιδεολογίας και της «τουρκικότητας», οι εφημερίδες της εποχής συνέδεσαν τα επεισόδια με το φλέγον κυπριακό ζήτημα. Ήδη, την επαύριο των ταραχών, ο τύπος αναφέρεται με αποτροπιασμό και θλιβερή έκπληξη στους Βρετανούς που στέλνουν τουρκικά αεροπλανοφόρα και στρατιωτικές δυνάμεις κατά των Κυπρίων πατριωτών. Η *Ελευθερία* στο οπισθόφυλλο της αναφέρεται σε τρομοκρατικές επιθέσεις μεγάλης έκτασης και στην αποδοκιμασία εκ μέρους των Κυπρίων προς τους «τυράννους» Βρετανούς⁹¹, ενώ στο ίδιο φύλλο δε λείπουν και εξάρσεις πατριωτικού ενθουσιασμού που εκφράζουν τη βεβαιότητα πως ακόμη κι αν μεταφερθεί ολόκληρος ο βρετανικός στρατός στην Κύπρο, ο αγώνας της ΕΟΚΑ δε θα κατασταλεί⁹². Και την επόμενη μέρα, η ίδια εφημερίδα στο κεντρικό της άρθρο με τίτλο «Τούρκοι, Άγγλοι και ΝΑΤΟ»⁹³ οι Άγγλοι κατηγορούνται για τις μακιαβελικές τους πρακτικές οι οποίοι πρόσφεραν μια απατηλή προσφορά αυτοκυβέρνησης την οποία ο κυπριακός λαός δε θα δεχθεί. Αναφορές και στο ναυάγιο της τριμερούς, με την ελληνική κυβέρνηση να συζητά την βρετανική πρόταση και την τουρκική να την απορρίπτει⁹⁴.

Στην εφημερίδα *Εμπρός*⁹⁵ φαίνεται πως οι Άγγλοι πανηγυρίζουν με τους τουρκικούς βανδαλισμούς, ενώ διαφαίνεται ξεκάθαρα πως στην Κύπρο αναμένεται έναρξη οργανωμένου ανταρτοπόλεμου από ΕΟΚΑ. Είναι σαφές πως η αγγλική πολιτική επιδιώκει, σύμφωνα με το άρθρο, να τορπιλίσει τη βαλκανική συμμαχία για ίδια οφέλη ώστε να καταστεί η μόνη υπολογίσιμη δύναμη στο ζωτικό χώρο της Ν.Α. Ευρώπης και να εκβιάζει έτσι την αμερικάνικη πολιτική. Με αυτό το σκεπτικό, συνδέονται και οι δραματικές εξελίξεις της Κωνσταντινούπολης με το ζήτημα της Κύπρου.

⁹¹ Ελευθερία, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

⁹² Ο.π.

⁹³ Ελευθερία, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

⁹⁴ Ο.π.

⁹⁵ Εμπρός, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

Η *Ακρόπολις* στις 11/9 φαίνεται πως αγωνιά για την τύχη των Κυπρίων αδερφών, εξαιτίας του ακήρυχτου πολέμου των Άγγλων που εκφράζεται με αλλεπάλληλες συλλήψεις, συνεχείς αφίξεις κομάντος και γενικότερα ένα καθεστώς τρομοκρατίας⁹⁶.

Το πνεύμα τρομοκρατίας των Άγγλων στο πολύπαθο νησί της Αφροδίτης διακρίνεται και σε άρθρο της *Καθημερινής* με τον δεικτικό τίτλο «Η αυτοκρατορία τρέμει τους άοπλους Κυπρίους...»⁹⁷ με αναφορές στα τρομοκρατικά μέτρα και τις δίκες πατριωτών με ψευδομάρτυρες Τούρκους.

Τα *Νέα* αναφέρονται στις χιτλερικές μεθόδους των ΕΣ ΕΣ από αυτούς που κάποτε τους χλεύαζαν στο νησί της Κύπρου και κυρίως στην εφαρμογή τους μετά την κήρυξη της ΕΟΚΑ εκτός νόμου. Μάλιστα ο βρετανικός τύπος με κυνικό τρόπο εκφράζει τη σιγουριά πως θα θυσιάσουν την Ελλάδα, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους στο νησί⁹⁸.

⁹⁶ Ακρόπολις, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

⁹⁷ Καθημερινή, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

⁹⁸ Τα Νέα, Παρασκευή 16 Σεπτεμβρίου 1955

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ

Περνώντας τώρα στα γραφόμενα σχετικά με τους συμμάχους και την ενδεδειγμένη στάση που θα έπρεπε να κρατήσει η ελληνική κυβέρνηση συναντούμε όπως είναι φυσικό και τις μεγαλύτερες διαφορές στις υποδείξεις των εφημερίδων. Εάν δε, σε ο,τι αφορά στους συμμάχους τα συναισθήματα της απογοήτευσης και της εγκατάλειψης είναι σε μεγάλο βαθμό κοινά, όσον αφορά στις υποδείξεις των εφημερίδων, και οι αποκλίσεις που παρουσιάζονται έρχονται ως φυσικό επακόλουθο της διαφορετικής πολιτικής που ακολουθούν. Οι εφημερίδες που θορυβούνται πιο πολύ είναι αυτές της κυβερνητικής παράταξης και του ευρύτερου συντηρητικού τόξου, οι οποίες έχουν επενδύσει και ιδεολογικά στη Δυτική Συμμαχία, ως εκπρόσωπο του τότε «ελεύθερου κόσμου». Αντίθετα, για την *Αυγή* της αριστεράς είναι μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία να καταδείξει τον αντιλαϊκό και αντεθνικό χαρακτήρα της νατοϊκής συμμαχίας.

Στις 8 Σεπτεμβρίου, διάχυτο είναι στο άρθρο «Η Ελλάδα και το ΝΑΤΟ» το αίσθημα της εγκατάλειψης και της απογοήτευσης από μια εφημερίδα που είχε επενδύσει ιδεολογικά στη περίφημη Δυτική Συμμαχία, την εκπρόσωπο του τοτινού «ελεύθερου κόσμου». Η *Απογευματινή* θα καταστήσει σαφές ότι θεωρεί προϊόν σπουδής και εξάψεως την άποψη ότι εξ αιτίας των γεγονότων η Ελλάδα θα πρέπει να αποχωρήσει από τη Συμμαχία. Ο αρθρογράφος διατείνεται ότι το ζήτημα δημιουργήθηκε μεταξύ Τουρκίας και ΝΑΤΟ και η πρώτη θα πρέπει να υποστεί τις κυρώσεις από το σύνολο των μετεχουσών του ΝΑΤΟ χωρών ότι εάν μια τέτοια παρεκτροπή παραμείνει χωρίς κυρώσεις, τότε το γόητρο του αμυντικού οργανισμού της Δύσεως θα έχει τραυματισθεί ανεπανόρθωτα και θα βρίσκεται πάντοτε στη διάθεση των πεζοδρομίων και των ανεύθυνων. Στις 20 Σεπτεμβρίου στη στήλη «Γνώμαι επί των γεγονότων» για την εφημερίδα μέχρι της αποκατάστασης της ηθικής τάξης η Ελλάδα αδυνατεί να συμμετάσχει σε γυμνάσια ή ασκήσεις της Συμμαχίας⁹⁹. Μετά το μήνυμα Ντάλλες η ίδια εφημερίδα φαίνεται πως στρέφει τις ελπίδες και προσδοκίες της στην απάντηση του Παπάγου προς τον Ντάλλες προκειμένου να

⁹⁹ Άρθρο «η Ελλάδα και το ΝΑΤΟ» *Απογευματινή*, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955, σελ 6

ικανοποιηθεί το «κοινό αίσθημα»¹⁰⁰. Παράλληλα, φαίνεται πως κατηγορεί το Στειτ Ντηπάρτμεντ πως έχει εμπλακεί στα δίκτυα των βρετανικών δολοπλοκιών, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο αισθήματα αποξένωσης του ελληνικού λαού και ρήγμα στο δυτικό μέτωπο.¹⁰¹

Ας δούμε ωστόσο και πως αντιμετώπισαν και οι άλλες εφημερίδες τη στάση των Βρετανών και Αμερικάνων. Η *Ακρόπολις* σε ακόμα πιο δραματικό τόνο απευθύνεται στους Βρετανούς, συνδέοντας τα συμφέροντα των τελευταίων με το κυπριακό ζήτημα και κατηγορώντας τους ευθέως ως βασικούς υποκινητές των τουρκικών επεισοδίων¹⁰². Φαίνεται πως εγείρεται το ερώτημα εκ μέρους όλων των Ελλήνων αν η χώρα αποτελεί όντως ελεύθερο κράτος ή αποικία βρετανική και τουρκική. Εμπαιγμός, εγκατάλειψη, περιφρόνηση είναι μερικά από τα συναισθήματα που ταλανίζουν την ελληνική κοινή γνώμη καθώς και η εντύπωση πως δεν αποτελεί η χώρα ισότιμο μέρος της Ατλαντικής Συμμαχίας αλλά «εταίρος δεύτερης κατηγορίας». Παράλληλα, βάζει στην σκακιέρα του διπλωματικού παιχνιδιού και τον παράγοντα της Ρωσίας, η οποία μπορεί να επωφεληθεί την ψυχολογική κατάσταση που δημιούργησαν το Κυπριακό, οι τουρκικοί βανδαλισμοί και η προκλητική σιγή των συμμαχικών δυνάμεων. Χαρακτηριστική είναι η επίκληση του αρθρογράφου προς τον Ντάλλες: «*Εμπρός λοιπόν κύριε Ντάλλες, σπρώξτε μας λίγο, να πέσουμε στα νύχια της Αρκούδας..*»¹⁰³.

Η *Ελευθερία* στο άρθρο της «Σεισμός»¹⁰⁴ μιλά για την περιφρόνηση που τρέφει ο ελληνικός λαός απέναντι στους Άγγλους, «*τους αγοραστές της ελευθερίας 500.000.000 ψυχών*», καθώς πίσω από κάθε τούρκικό κτήνος κρύβεται ένας Άγγλος ηθικός αυτουργός. Αλλά το ίδιο συναίσθημα θα πρέπει να κατακλύζει όλους τους Έλληνες και για τους Αμερικάνους, οι οποίοι αν και έχουν συντάξει την περίφημη Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που καθαγιάζει τα

¹⁰⁰ Στήλη «Γνώμαι επί των γεγονότων» Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1955, σελ 6

¹⁰¹ Ο.π. σελ 6

¹⁰² Άρθρο, «Ελάτε τώρα «ευγενείς» Άγγλοι να κρίνετε μεταξύ των απόλεμων χαμάλδων της Ινσταμπούλ και των συμπολεμιστών σας Ελλήνων» Ακρόπολις, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

¹⁰³ Ακρόπολις, Τετάρτη 21 Σεπτεμβρίου 1955

¹⁰⁴ Ο.π.

δικαιώματα της εθνικής ελευθέριας δείχνουν δείγματα ηθικής αμβλύτητας και σιωπούν επαίσχυντα, αυτοί που είναι οι αγκιτάτορες του ελεύθερου κόσμου.

Το *Βήμα*, με αφορμή τις κατευναστικές δηλώσεις του Τίτο περί της Βαλκανικής Συμμαχίας και τις 3 προϋποθέσεις που έθεσε ο Γιουγκοσλάβος ηγέτης για τη διατήρηση της, υπάρχει ένα αρκετά ενδιαφέρον άρθρο. Σύμφωνα με τον συντάκτη, από το τρίπτυχο μυαλό-καρδιά-καλή θέληση, Ελλάδα και Γιουγκοσλαβία διαθέτουν και τα τρία, Τουρκία όμως κανένα. Μυαλό γιατί δέχθηκαν να γίνουν όργανα μιας «πανούργου δυνάμεως» προκειμένου η τελευταία να διατηρήσει τα ζωτικά της συμφέροντα στο νησί της Κύπρου. Τραγική ειρωνεία η άποψη του συντάκτη ότι οι Τούρκοι είναι αθεράπευτα παρανοϊκοί αν πιστεύουν πως η Κύπρος μπορεί ποτέ να γίνει τουρκική, αποχωρούσης της Αγγλίας, αφού κατοικείται κατά 4/5 από Έλληνες και είναι αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνισμού ... Αν είχαν έστω καρδιά δε θα βάλλονταν κατά των φιλήσυχων και φιλόνομων Ελλήνων συμπατριωτών τους. Όσον αφορά στην τελευταία παράμετρο, ο λόγος του Μεντερές τη 28^η Αυγούστου, λόγος εσκεμμένης κακοπιστίας και τερατώδους αναλήθειας αποδεικνύει ότι ούτε αυτήν την αρετή διαθέτουν¹⁰⁵.

Η *Ακρόπολις* στο άρθρο της «Σύμμαχοι θα αφυπνιστείτε;»¹⁰⁶ αναφέρει πως οι Έλληνες υπήρξαν υπέρ του δέοντος σε θέση αξιοπρεπούς αναμονής ενώ οι σύμμαχοι και το ΝΑΤΟ μόνο που δεν εξέφρασαν ικανοποίηση για τους νέους τουρκικούς άθλους. Εξέφρασαν όμως έκπληξη γιατί η χώρα αρνείται να λάβει μέρος σε γυμνάσια του ΝΑΤΟ στην Τουρκία. Κατηγορεί τους «φίλους μας» που δεν έστειλαν δυνάμεις στη Σμύρνη για να προστατέψουν τους άοπλους αξιωματικούς και τις οικογένειες του από τον τουρκικό όχλο και τους άφησε στο έλεος των κτηνωδιών του. Τους προσδίδει τον χαρακτηρισμό των «μικρόψυχων συνέταιρων της ατυχούς Ελλάδας», των όποιων ωστόσο την επέμβαση και αφύπνιση αναμένει η χώρα έστω και την δωδεκάτη ώρα. Στο τέλος του άρθρου δε λείπει και ένας

¹⁰⁵ Το Βήμα, Παρασκευή 16 Σεπτεμβρίου 1955

¹⁰⁶ Ακρόπολις, Τετάρτη 14 Σεπτεμβρίου 1955

σαφής υπαινιγμός για το μάταιο της υπόθεσης μελλοντικής συνδρομής μας σε νέες θυσίες...

Η δύση έχει υποστεί ηθικό κλονισμό, σύμφωνα με τα *Νέα*¹⁰⁷, διαψεύδοντας έτσι τις ελπίδες και προσδοκίες που υπήρξαν μετά τον Β.Π.Π. για παγκόσμια ειρήνη και συναδέλφωση. Οι υποσχέσεις για ελευθερία έρχονται σε αντίθεση με την υποδούλωση της Κύπρου, οι αγγλικές δυνάμεις βάζουν με κάθε τρόπο και μέσο την Κύπρο που το μόνο που ζητά είναι η ελευθερία, κανείς δεν εξανίσταται, κανείς δεν υπερασπίζεται τους αδύναμους Έλληνες της Πόλης. Συνεπακόλουθο αυτής της τακτικής και του ηθικού κλονισμού θα ναι ο κλονισμός της εμπιστοσύνης στους θεματοφύλακες του ελευθέρου κόσμου.

Ένα διάγγελμα του βασιλιά για τους «φίλους» μας, αποτελεί έναυσμα για το *Βήμα* να σχολιάσει πως οι τελευταίοι αποδείχθηκαν αιχμάλωτοι της σκοπιμότητας και όχι υπέρμαχοι του Δικαίου, κατά τις προσδοκίες μας. Υπερτονίζεται η άμεμπτη στάση της χώρας, που δεν προέβαλε ποτέ καμιά παράλογη αξίωση, δεν ορρώδησε μπροστά σε καμία θυσία και ήταν συνεπής στις στρατιωτικές δαπάνες ως μέλος της Ατλαντικής Συμμαχίας. Οι «φίλοι» μας από την άλλη παρέμειναν σιωπηλοί στις αγριότητες των Τούρκων και αρνητικοί στο δικαίωμα αυτοδιάθεσης της Κύπρου. Η επικείμενη ελληνική προσφυγή στον ΟΗΕ θα αποδείξει αν θα υποστείλουν τη σημαία του Δικαίου για να μη δυσαρεστήσουν την Τουρκία και την Αγγλία. Όπως διαφαίνεται από τα ημιεπίσημα σχόλια του αμερικανικού τύπου πάντως και την έλλειψη αντίδρασης στους τουρκικούς βανδαλισμούς η συμπεριφορά που εισπράττει η χώρα είναι αντισυμμαχική δημιουργεί τη λανθασμένη εντύπωση πως η Ελλάδα διέσπασε τη συμμαχική ενότητα (αν και υπήρχαν στοιχεία στη διάθεση της αμερικάνικης κυβέρνησης ότι η Ελλάδα δεν είχε καμία ευθύνη)¹⁰⁸.

Το *Βήμα* γράφει ότι το ελληνικό έθνος έπεσε στην παραίτηση να νομίζει ότι περιβάλλεται από φίλους και συμμάχους με τους οποίους έχει κοινούς στόχους, ενώ στην πραγματικότητα αυτοί είναι οι

¹⁰⁷ Τα Νέα, Πέμπτη 15 Σεπτεμβρίου 1955

¹⁰⁸ Το Βήμα, Κυριακή 18 Σεπτεμβρίου 1955

«εχθροί ακοίμητοι». Τα πρόσφατα γεγονότα είναι το «ηλεκτροσόκ» που έβγαλε τους Έλληνες από αυτήν την παραίσθηση. Και για τη συγκεκριμένη εφημερίδα αποτελεί πάγιο αίτημα να αντιμετωπίζεται η Ελλάδα ως ισότιμο μέλος και όχι ως «παράσιτο», με βαρύνουσα θέση, που τους αξίζει και εξαιτίας των θυσιών της αλλά και εξαιτίας των δυνατοτήτων της¹⁰⁹. Παρατηρούμε λοιπόν πως η ελληνική κοινή γνώμη ανέμενε πολύ περισσότερα από την ηγέτιδα χώρα του Ελεύθερου Κόσμου. Οι όποιες ωστόσο ελπίδες έτρεφε θα εξανεμιστούν μετά το μήνυμα Ντάλλες που θα έρθει σαν κεραυνός και θα προκαλέσει λύπη και κατάπληξη στην εφημερίδα: « *Ο ελληνικός λαός έδωκεν την ψυχήν του υπέρ του κοινού αγώνος, και εθυσίασε τα καλύτερα παιδιά του υπέρ των ιδεωδών δια τα οποία μάχεται ο ελεύθερος κόσμος. Δε δικαιούται λοιπόν να ζητήσει πέραν των δολλαρίων και Δικαιοσύνην;*»¹¹⁰.

Η εφημερίδα *Έθνος* που επίσης μας δίνει την εικόνα του κεντρικού πολιτικού χώρου, υιοθετεί ακόμη οξύτερο λόγο κατά των συμμάχων. Μάλιστα προχωρεί και σε αναλογίες με την Κορέα, στην οποία η Αμερική προσέφερε βοήθεια όχι όμως και στην Ελλάδα. Βέβαια, όπως και η πλειονότητα του τύπου την θεωρεί ναι μεν συνυπεύθυνη με την Βρετανία, σε μικρότερο όμως βαθμό. Για άλλη μια φορά, η ταυτόσημη επιστολή του Ντάλλες προς τον Παπάγο και τον Μεντερές φαίνεται πως εξισώνει τους θύτες με τα θύματα και το χειρότερο για την ελληνική πλευρά η άλλη πλευρά του Ατλαντικού στηρίζει το πλαστό βρετανικό επιχείρημα περί του Κυπριακού, ότι δηλαδή η απελευθέρωση του νησιού είναι αυτή που προκαλεί ρήξη στις σχέσεις των 2 χωρών. Παράλληλα, επισείει έναν ακόμη κίνδυνο που ελλοχεύει και που μέχρι στιγμής δεν έχει αναφερθεί, αυτόν του κομμουνισμού : « *...οι Αμερικάνοι φίλοι μας άνοιξαν εδώ τας θύρας διάπλατα εις την Κομμούναν.(...) Η Ελλάς έχει και την ηθικήν δύναμιν και την απόφασιν και την Κομμούναν να κρατήσει έξω από τα σύνορα της, τον δε κ. Ντάλλες να διδάξη Πολιτικήν Ηθικήν*».¹¹¹ Η ίδια εφημερίδα δε διστάζει μετά την απόρριψη του ελληνικού αιτήματος στον ΟΗΕ να επανέλθει

¹⁰⁹ Κύριο άρθρο, «Να απαλλαγούν από τις παραισθήσεις», Το Βήμα, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955

¹¹⁰ Κύριο άρθρο, «Αγνοεί την γενεσιουργόν αιτίαν..», Το Βήμα, Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1955

¹¹¹ Κύριο άρθρο, «Τα καταπληκτικά κείμενα». Έθνος, Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1955

με δριμύτατους χαρακτηρισμούς εναντίον των δυτικών συμμάχων. Είναι πια ο αντίκτυπος του θυμού του ελλαδικού κόσμου τόσο μεγάλος που οι Αμερικάνοι αποκαλούνται γκάνκστερς και πρωτοξάδερφα της Γκεστάπο του Χίμλερ¹¹². Με το χαρακτηρισμό «γκάνκστερς» συμφωνούν και τα Τα Νέα, με αφορμή την απόρριψη του ελληνικού αιτήματος από τον ΟΗΕ¹¹³. Με τόνο δραματικό χαρακτηρίζει τους συμμάχους αμερικάνους ως υπαίτιους του μεγαλύτερου και βρωμερότερου εγκλήματος της μεταπολεμικής ιστορίας και ως προδότες της δημοκρατικής τους παράδοσης.

Στο ίδιο άρθρο η εφημερίδα προτείνει τα εξής : Να περιμένει η Ελλάδα την απόφαση της ολομέλειας του ΟΗΕ. Αν και αυτή είναι αρνητική, να αποσυρθεί από τον οργανισμό. Να γίνει διακομματική σύσκεψη περί του πρακτέου αναφορικά με τη διεθνή θέση της χώρας. Να πάσουν τα κόμματα να απηχούν απόψεις ξένων, και να εισηγηθούν στο βασιλιά ομόφωνες αποφάσεις. Τέλος, να διαφυλαχτεί το κοινοβουλευτικό πολίτευμα.

Η Βραδυνή στο πρωτοσέλιδο και στο άρθρο «Κατάπτωσις» υποστηρίζει πως οι εφημερίδες του βρετανικού και αμερικάνικου τύπου είναι όργανα της τουρκικής πολιτικής που κατηγορούν τους Έλληνες ως υπαίτιους των επεισοδίων και συνιστούν ψυχραιμία. Κατηγορεί το ΝΑΤΟ πως επέδειξε την αδιαφορία των Τούρκων αστυνομικών μπροστά στα επεισόδια αλλά και τις ξένες εκκλησίες για τη σιγή που επέλεξαν να κρατήσουν ως στάση. Τέλος, αναφερόμενο στο ΙΒ διεθνές βυζαντινολογικό συνέδριο θεωρεί ντροπή να γίνει στον τόπο που ακόμη καπνίζουν τα ερείπια του βυζαντινού πολιτισμού. Όλα τα παραπάνω μαρτυρούν την ηθική κατάπτωση του λεγόμενου πολιτισμένου κόσμου που φαίνεται να μένει ασυγκίνητος στην αποχαλίνωση των ταπεινών νεοτουρκικών ενστίκτων¹¹⁴.

Ας παρακολουθήσουμε στο σημείο αυτό και τις απόψεις μιας εφημερίδας, του τύπου της περιφέρειας κι συγκεκριμένα μιας εφημερίδας της Πάτρας, της *Ημέρας*. Στο άρθρο της «*Η Ελλάς δια την*

¹¹² Κύριο άρθρο, «Το φίμωτρο», Έθνος, Πέμπτη 22 Σεπτεμβρίου 1955

¹¹³ Κύριο άρθρο Τα Νέα, «Οι γκάνκστερς» Πέμπτη 22 Σεπτεμβρίου 1955

¹¹⁴ Βραδυνή, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

Ελλάδα» αναλύει τη δυσχερή θέση απομόνωσης στην οποία έχει περιέλθει η χώρα. Εκτός της Γιουγκοσλαβίας, η οποία είναι πια η μόνη σύμμαχος στο βαλκανικό χώρο, η χώρα έχει απέναντι της την Αλβανία εξαιτίας της Β. Ηπείρου και τη Βουλγαρία που τα τελευταία 40 έτη έχει εξαπολύσει 3 επιδρομές. Όσον αφορά τη Μ. Βρετανία, την ενδιαφέρουν μόνο τα δεσμά δουλείας της Κύπρου ενώ η «Μεγάλη Ρωσία» εμφανίζεται ως προστάτιδα των βαλκανικών μας αντιπάλων. Η Μεγάλη Αμερική από την άλλη, αδιαφορεί να αντιμετωπίσει την κατάσταση και έτσι η είσοδος της χώρας στο ΝΑΤΟ αλλά και το βαλκανικό συνασπισμό φαίνεται να καταρρέει από τους τουρκικούς λοστούς. Το συμπέρασμα που εξάγεται είναι η πικρή συνειδητοποίηση ότι η χώρα πρέπει να τερματίσει την ατιμωτική πολιτική του τυφλού ουραγού των μεγάλων υποκριτών και να μπορέσει να αναλάβει τη διακυβέρνηση ένας ισχυρός άνδρας που θα ορθώσει ανάστημα και να οδηγήσει τον τόπο σε έναν δρόμο αδέσμευτο, ελεύθερο από παραισθήσεις¹¹⁵.

Μια άλλη εφημερίδα, όχι αθηναϊκή, η *Ελληνική Ωρα* του Πειραιά, «αφιερώνει» ένα άρθρο της στον Ντάλλες, κατηγορώντας τον ως θρασύδειλο, που στηρίζεται στα δολάρια που είχε δώσει λιγότερα όμως σύμφωνα με τα άρθρα από όσα πήραν άλλα κράτη, ουδετερόφιλα, απόλεμα η και κηρύξαντα πόλεμο. Τέτοια χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η Ιταλία που μεγαλουργεί ως χαϊδεμένο παιδί. Κατάφωρα αδικημένη λοιπόν αυτή η μικρή κουκίδα με τη σπουδαία θέση, μια από τις κεντρικές κλείδες της Μεσογείου, κύριου στόχου κι κόμβου προς την αποικιακή Εδέμ, της οποίας την πραγματικότητα ο Ντάλλες προσπαθεί να διαστρεβλώσει και να πλαστογραφήσει¹¹⁶.

Έντονη είναι και η αντίδραση της *Εστίας*, η οποία υιοθετεί εκφράσεις όπως «τα διπλωματικά καθάρματα της Συμμαχικής παρατάξεως»¹¹⁷, «ο αξιοθρήνητος κύριος Ντάλλες {...} έδρασε με όση κακοήθεια δεν απετόλμα ούτε ο χειρότερος εχθρός της Ελλάδος».

¹¹⁵ Η Ημέρα, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

¹¹⁶ Ελληνική Ωρα, Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1955

¹¹⁷ Κύριο άρθρο, «Αν υπήρχε!», Η Εστία, Δευτέρα 12 Σεπτεμβρίου 1955

Παράλληλα, δε διστάζει στο ίδιο άρθρο να θεωρήσει τον Νάτιγκ, Άγγλο υφυπουργό των Εξωτερικών, ως γνήσιο εκπρόσωπο της πατροπαράδοτης βρετανικής αναισχυντίας¹¹⁸. Τέλος, η εφημερίδα κακίζει την κυβέρνηση και ζητά να τερματιστεί η ακυβερνησία που προήλθε από την κυβέρνηση του ασθενούντος Παπάγου, πριν αυτή οδηγήσει στην καταστροφή της χώρας¹¹⁹.

Εντύπωση προκαλεί ότι μια εφημερίδα σαν τη *Βραδυνή*, η οποία άνηκε στο συντηρητικό χώρο, δε διστάζει όχι μόνο να καταγγείλει τη συμπεριφορά και την στάση των συμμάχων και του ΝΑΤΟ αλλά και να προτείνει την έξοδο της χώρας από μια συμμαχία που δεν μπορεί να της προσφέρει ούτε τη στοιχειώδη προστασία. Το ΝΑΤΟ, σύμφωνα με το άρθρο της *Βραδυνής*, είτε τηρεί αχαρακτήριστη στάση, αν όντως θεωρεί την Ελλάδα ισότιμο μέλος, είτε αν ισχύει το αντίθετο, είναι παντελώς ανίσχυρο να αποτελέσει εγγυητικό παράγοντα σε περίπτωση κινδύνου¹²⁰. Σε αντίθεση με την εφημερίδα *Ακρόπολις*, που όπως είδαμε παραπάνω, προσθέσει ως σημαντικό παράγοντα τη συνδρομή της Μόσχας στο γεωπολιτικό και διπλωματικό παιχνίδι, η *Βραδυνή* θέτει τον ενδεχόμενο μιας τρίτης οδού, μακριά από Μόσχα και από τους εκπροσώπους του «ελεύθερου κόσμου». Παραθέτει μάλιστα, προς επίρρωση της θέσης της, το παράδειγμα του Τίτο, ο οποίος μακριά από όλες τις συνιστώσες, υποχρέωσε τους πανίσχυρους Σοβιετικούς να μεταβούν στο Βελιγράδι εκλιπαρώντας για τη φιλία του. Συγκεκριμένα προτρέπει το λαό να ακολουθήσει τον δρόμο του εθνικού συμφέροντος μήπως έτσι τον υπολογίζουν περισσότερο. Φίλοι προς όλους, δούλοι κανενός. Και ο Διγενής ας ακολουθήσει τον ιερό αγώνα. «Όλον το έθνος είναι μαζί του. Αι φλόγαι της Λευκωσίας δεν πρέπει να σβεσθούν μέχρι αποτινάξεως του ξένου ζυγού»¹²¹.

Η εφημερίδα τα *Νέα* κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου πως αν η Ελλάδα υποκύψει σε «νέες μεσολαβητικές πιέσεις» και περιοριστεί σε διαμαρτυρίες θα υποστεί νέες ταπεινώσεις. Το Κυπριακό ως επίκεντρο της ενδοσυμμαχικής αναταραχής θα κορυφωθεί καθώς το

¹¹⁸ Κύριο άρθρο, «Μοιραίο αποτέλεσμα», Η Εστία, Πέμπτη 22 Σεπτεμβρίου 1955

¹¹⁹ Κύριο άρθρο, «Γεγονότα ενός εικοσιτετράωρου», Η Εστία, Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1955

¹²⁰ Κύριο άρθρο, «Τι χρειάζεται το ΝΑΤΟ;», Η Βραδυνή, Τετάρτη 14 Σεπτεμβρίου 1955

¹²¹ Κύριο άρθρο, «Η Τρίτη οδός». Η Βραδυνή, Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1955

Foreign office θα σχεδιάσει το στραγγαλισμό του Κυπριακού μεταφέροντας εντέχνως στην Κύπρο τις βαρβαρότητες της Κωνσταντινούπολης¹²². Για να σωθεί το κυπριακό πρέπει να τερματιστεί η πολιτική του «νεροκουβαλητή» της ατλαντικής συμμαχίας και της δουλικότητας απέναντι στον πράκτορα της αγγλικής υποκρισίας, Μοντγκόμερυ¹²³.

Ας πάμε τώρα να δούμε και πως αντιμετώπισε το ζήτημα του ξένου παράγοντα και η μοναδική εφημερίδα που ήταν εκφραστής του αριστερού χώρου, η *Αυγή*. Από την πρώτη κιόλας μέρα έδωσε ξεκάθαρα το πολιτικό της στίγμα και ανέλυσε με συνεπή προς τις αρχές της τρόπο την κατάσταση που είχε δημιουργηθεί, δίνοντας τις κατάλληλες κατευθύνσεις για την επίλυση του ζητήματος. Βασικός πυλώνας των θέσεων της είναι η καταγγελία της ελληνοτουρκικής συμμαχίας και η αποδέσμευση από το ΝΑΤΟ. Κατηγορεί την κυβέρνηση αλλά και την αντιπολίτευση ως συνεργούς και συνυπεύθυνους της τραγικής κατάστασης, αφού δεν προχωρούν σε αποκαθήλωση από την προκρούστεια κλίνη της ψυχροπολεμικής πολιτικής των χωρών του ΝΑΤΟ. Χαρακτηρίζει την ελληνική πολιτική εθελόδουλη, προσκολλημένη στο σύστημα υποταγής των μονόπλευρα συμμάχων, που όπλισε το χέρι τόσο των αποικιοκρατών Άγγλων όσο και των σοβινιστών Τούρκων έναντι των Ελλήνων της Σμύρνης και της Κωνσταντινούπολης. Στο ίδιο άρθρο, το ζήτημα των Σεπτεμβριανών συνδέεται με αυτό του Κυπριακού : Καμιά συζήτηση με τους Αγγλότουρκους περί του Κυπριακού, καμιά σύσκεψη με τις απαράδεκτες προτάσεις των Βρετανών και τους ιταμούς όρους του Ζορλού. Μονόδρομος για την αυτοδιάθεση μια μάχη στα πλαίσια του ΟΗΕ¹²⁴.

¹²² Τα Νέα, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

¹²³ Ο.π.

¹²⁴ Κύριο άρθρο, « Ο θύτης και το θύμα», Η Αυγή, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η έξαψη των πνευμάτων στην Ελλάδα, η προκλητικότητα της Τουρκίας και η αδράνεια των συμμάχων, όπως μπορεί κάποιος να αντιληφθεί από τα παραπάνω αποσπάσματα που παρατέθηκαν, άσκησαν βαθύτατη επίδραση στον Τύπο της εποχής. Οι εφημερίδες όλων των πολιτικών αποκλίσεων και απόψεων άσκησαν δριμύτατη κριτική τόσο στους Τούρκους, που είτε ως όχλος, είτε ως κυβέρνηση έλαβαν μέρος στα δραματικά γεγονότα και τα υπέθαλψαν, όσο και στους συμμάχους και στο ΝΑΤΟ, οι οποίοι στο βωμό των πολιτικών τους συμφερόντων αγνόησαν τα μεγέθη, εξομοίωσαν τους θύτες με τα θύματα και προκάλεσαν την οργή, την αγανάκτηση αλλά και τη νοημοσύνη του ελληνικού λαού.

Η περίοδος των αγαστών διμερών σχέσεων που με εξαίρεση κάποια διαστήματα μικρής έντασης ακολούθησε μετά τις Συμφωνίες του '30, είχε πλέον τερματιστεί. Το ότι αυτό σηματοδοτήθηκε με αφορμή τα βίαια επεισόδια του Σεπτεμβρίου είχε ως αποτέλεσμα να επανέλθουν στο προσκήνιο κρίσεις, απόψεις, προκαταλήψεις αναφορικά με το χαρακτήρα του τουρκικού λαού που παλαιότερα είχαν ατονήσει. Οι εφημερίδες δείχνουν να συμφωνούν πλέον πια ότι οι Τούρκοι παραμένουν λαός Ασιατικός, με πρωτόγονα ένστικτα, ο οποίος εφαρμόζει τις μεθόδους των ομαδικών σφαγών, που εφάρμοζε επί Σουλτάνων¹²⁵. Αρνητικά σχόλια αυτού του είδους συναντώνται σε μεγαλύτερη ή μικρότερη έκταση, σε όλο το φάσμα του ημερήσιου τύπου. Η ελληνική γνώμη πληροφορείται για τα συμβάντα στην Κωνσταντινούπολη από ανταποκρίσεις και περιγραφές με τα μελανότερα χρώματα. Φωτογραφίες που καταδεικνύουν το μέγεθος της καταστροφής, χρονογραφήματα ή ευθυμογραφήματα έρχονται να αποδείξουν του λόγου το αληθές.

Αν οι αναφορές στα πραττόμενα και το χαρακτήρα του τουρκικού λαού τυγχάνουν γενικής και καθολικής συναίνεσης, καθώς βρίσκουν πρόσφορο έδαφος στις αντιλήψεις ή ακόμα και στα στερεότυπα του ελληνικού λαού, όσον αφορά στη στάση των συμμάχων προκαλεί μια

¹²⁵ Κύριο άρθρο Ακρόπολις, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

θλιβερή έκπληξη, θλίψη και οργή. Πολλές φορές τα συναισθήματα αποδοκimasίας είναι ανάμικτα με την ελπίδα ότι αυτοί και κυρίως οι Αμερικάνοι θα συνειδητοποιήσουν το λάθος τους έστω και την τελευταία στιγμή και θα επανορθώσουν. Το μήνυμα Ντάλες και η καταψήφιση του ελληνικού αιτήματος για συζήτηση του Κυπριακού στην ημερήσια διάταξη του ΟΗΕ διαλύει και τις τελευταίες αυτές ελπίδες. Το μήνυμα για την προτίμηση των συμμάχων έχει πια δοθεί καθαρά. Η απομυθοποίηση του ρόλου τους ως αρωγού της ελληνικής πλευράς και ως υπερασπιστή του δικαίου και του δυτικού «ελεύθερου κόσμου» είναι για την ελληνική κοινή γνώμη στο βαθμό που αυτή εκφράζεται από τις εφημερίδες, πλέον πλήρης και σαφής.

Τα χρόνια που θα ακολουθήσουν οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας θα περάσουν από πολλές δοκιμασίες. Τα προβλήματα θα διατηρηθούν και ενίοτε θα αυξηθούν, φέρνοντας τις ακόμα και στο χείλος του πολέμου. Η στάση των «φίλων» μας συμμάχων δε θα είναι πάντα η ενδεδειγμένη. Πόσο δίκιο είχε άραγε ο Δημήτρης Ψαθάς που στον επίλογο του χρονογραφήματος του «Σμαρτ πιηπλ» έγραφε : *«...Αν έλθουν και άλλες(καρπαζιές) (που σίγουρα θα έλθουν έτσι που πάμε) τότε θα κάνουμε ασφαλείς δεήσεις κατανυκτικές στις εκκλησίες, προσευχόμενοι στο θεό της Ελλάδας-που κρατά ξεκάρφωτα τα κεραμίδια- υπέρ καταπαύσεως των καρπαζιών, ενώ θα στρέφουμε τους καλούς μας φίλους, χριστιανικότατα, και την άλλη παρειά. Ή κάνω λάθος;»*¹²⁶

¹²⁶ Δημήτρης Ψαθάς, «Σμαρτ πihπλ»,ο.π.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

(Οι φωτογραφίες προέρχονται από τον ιστότοπο <https://slpress.gr>)

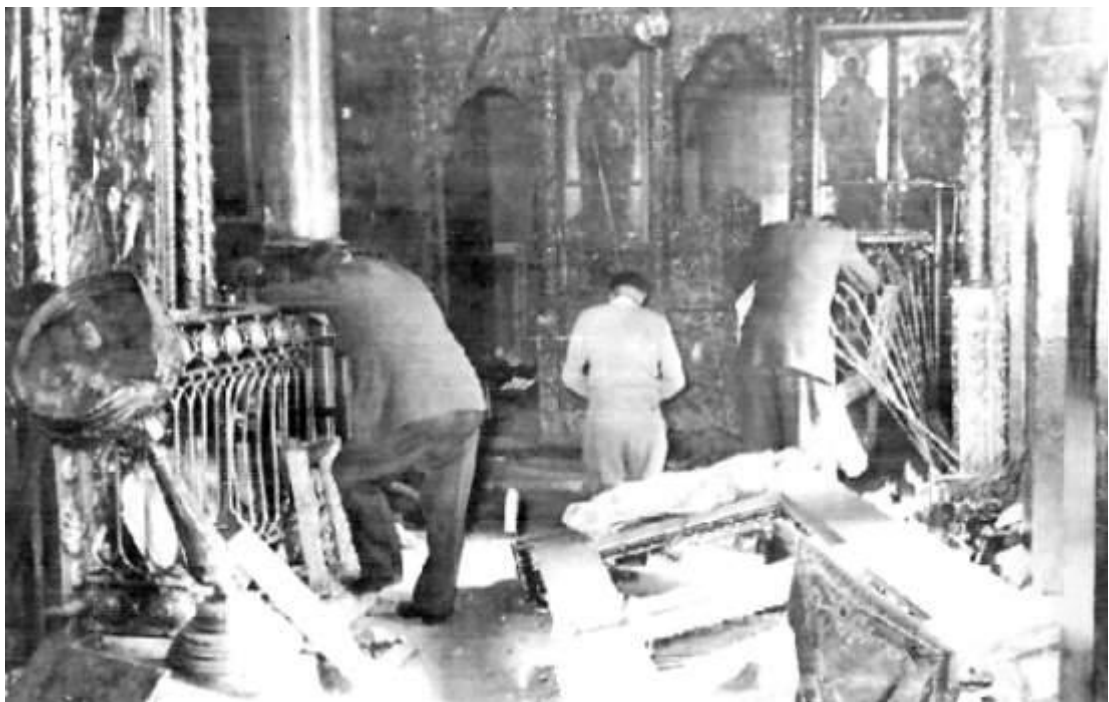
Εικόνα 1 - Η «τρίτη» άλωση της Κωνσταντινούπολης – Τα Σεπτεμβριανά του 1955

Εικόνα 2 - Εμπρησμός του ελληνικού προξενείου της Σμύρνης

Εικόνα 3 - Εικόνες καταστροφής

Εικόνα 4 - Έλληνες σε κατεστραμμένη εκκλησία

Εικόνα 5 - Καταστροφική μανία

Εικόνα 6 - Ληλασίες και βανδαλισμοί

Εικόνα 7 - Ληλασίες και βανδαλισμοί

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΡΘΡΑ-ΜΕΛΕΤΕΣ

1. Κύρου Α., Όνειρα και πραγματικότητα. Χρόνια διπλωματικής ζωής, 1923-1953(Αθήνα 1972) σελ 303-304
2. Μιχαλόπουλος Δ. ,Ελλάδα και Τουρκία 1950-1959, Η χαμένη προσέγγιση, εκδ. Ροές, σελ 76
- 3.Ρευμιώτη Α., Η συρρίκνωση του Ελληνισμού,(Κομοτηνή, 1984)σελ 21
- 4.Σαρρή Ν., Η άλλη πλευρά, τόμος β
5. Συρίγος Α., Ελληνοτουρκικές σχέσεις, εκδ. Πατάκη
- 6.Τσουκάτου Π., Σεπτεμβριανά 1955:Η νύχτα των Κρυστάλλων του Ελληνισμού της Πόλης, β έκδοση, εκδόσεις Τσουκάτου, Αθήνα 1999

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γκιουβέν Ντιλέν, Εθνικισμός, κοινωνικές μεταβολές και μειονότητες, Τα επεισόδια εναντίον των μη μουσουλμάνων της Τουρκίας(6/7 Σεπτεμβρίου 1955),εκδ. βιβλιοπωλείον της Εστίας, σελ 32

ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑ

1. Θέματα Ιστορίας, Β Λυκείου, ΟΕΒΔ, σελ 113

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Αθηναϊκή, Δεύτερα 19 Σεπτεμβρίου 1955

Ακρόπολις, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

Ακρόπολις, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

Ακρόπολις, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

Ακρόπολις, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

Ακρόπολις, Τετάρτη 12 Σεπτεμβρίου 1955

Ακρόπολις, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

Ακρόπολις, Τετάρτη 14 Σεπτεμβρίου 1955

Ακρόπολις, Τετάρτη 21 Σεπτεμβρίου 1955

Απογευματινή, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

Απογευματινή, 10 Σεπτεμβρίου 1955

Απογευματινή, Δευτέρα 12 Σεπτεμβρίου 1955

Απογευματινή, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

Απογευματινή, Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1955

Αυγή, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

Αυγή, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

Αυγή, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου
Αυγή, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955
Αυγή, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

Βήμα, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955
Βήμα, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955
Βήμα, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955
Βήμα, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955
Βήμα, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955
Βήμα, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955
Βήμα, Παρασκευή 16 Σεπτεμβρίου 1955
Βήμα, Κυριακή 18 Σεπτεμβρίου 1955
Βήμα, Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1955
Βήμα, Πέμπτη 22 Σεπτεμβρίου 1955

Βραδυνή, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955
Βραδυνή, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955
Βραδυνή, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955
Βραδυνή, Τετάρτη 14 Σεπτεμβρίου 1955
Βραδυνή, Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1955

Ελευθερία, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955
Ελευθερία, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955
Ελευθερία, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955
Ελευθερία, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955
Ελευθερία, Σάββατο 11 Σεπτεμβρίου 1955
Ελευθερία, Τετάρτη 14 Σεπτεμβρίου 1955
Ελευθερία, Τετάρτη 15 Σεπτεμβρίου 1955
Ελευθερία, Παρασκευή 16 Σεπτεμβρίου 1955

Έθνος, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955
Έθνος, Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1955
Έθνος, Πέμπτη 22 Σεπτεμβρίου 1955

Ελληνική Ώρα, Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1955

Εμπρός, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955
Εμπρός, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

Εστία, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955
Εστία, Δευτέρα 12 Σεπτεμβρίου 1955
Εστία, Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1955

Εστία, Πέμπτη 22 Σεπτεμβρίου 1955

Η Ημέρα, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

Η Ημέρα, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

Η Ημέρα, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

Καθημερινή, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

Καθημερινή, Πέμπτη 8 Σεπτεμβρίου 1955

Καθημερινή, Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 1955

Καθημερινή, Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1955

Καθημερινή, Τρίτη 13 Σεπτεμβρίου 1955

Τα Νέα, Τετάρτη 7 Σεπτεμβρίου 1955

Τα Νέα, Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 1955

Τα Νέα, Πέμπτη 15 Σεπτεμβρίου 1955

Τα Νέα, Παρασκευή 16 Σεπτεμβρίου 1955

Τα Νέα, Πέμπτη 22 Σεπτεμβρίου 1955